

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Інститут електроенергетики
Електротехнічний факультет
Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеня магістра

здобувача вищої освіти Коновалова Назара Андрійовича
академічної групи 035М-24з-1 ЕТФ

(шифр)

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська» на тему: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ПРАВОВИХ ТЕРМІНІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

THE SPECIFICS OF RENDERING LEGAL TERMS IN THE TRANSLATION OF LEGAL TEXTS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

(назва за наказом ректора)

Керівник	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Бердник Л.В.			

Рецензент	Нестерова О.Ю.			
-----------	----------------	--	--	--

Нормоконтролер	Гоменюк А.В.			
----------------	--------------	--	--	--

Дніпро

2025

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Завідувач кафедри перекладу
Висоцька Т.М.
« _____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістра**

здобувачу вищої освіти Коновалову Н. А. академічної групи 035м-24з-1 ЕТФ
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ПРАВОВИХ ТЕРМІНІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

THE SPECIFICS OF RENDERING LEGAL TERMS IN THE TRANSLATION OF
LEGAL TEXTS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» №1164/с від 13.10.2025

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Дослідити теоретичні засади вивчення особливостей юридичної термінології у сучасній лінгвістиці</i>	13.10.2025
Розділ 2	<i>Дослідити способи утворення юридичних термінів в англійській мові</i>	03.11.2025
Розділ 3	<i>Дослідити способи перекладу юридичних термінів та визначити основні проблеми при виконанні перекладу з англійської на українську мову</i>	30.11.2025

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Бердник Л.В.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 05.06.2025

Дата подання до екзаменаційної комісії 17.12.2025

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Коновалов Н.А.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	8
1.1 Поняття терміносистеми та терміну, проблеми диференціації понять	8
1.2 Юридичний текст як об'єкт юридичного дискурсу: теоретичні засади його вивчення у сучасній лінгвістиці	16
1.3 Правова термінологія, особливості та специфіка юридичних термінів	26
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2 ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	35
2.1 Структура англійської термінології у юридичній галузі, морфологічні аспекти термінотворення.....	35
2.2 Лексико-семантичні, морфологічні та синтаксичні аспекти англійської юридичної термінології	44
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	53
3.1 Основні способи перекладу юридичних термінів з англійської на українську мову	53
3.2 Проблеми перекладу англійської юридичної термінології та способи їх подолання	66
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78

ВСТУП

У реаліях сучасного процесу інтеграції України до юридичної системи Європейського Союзу, виникає нагальна потреба у приведенні законодавчої системи у відповідність до вимог Європейського законодавства. Таке завдання постає як перекладачами, так і перед фахівцями юридичної сфери, адже для імплементації змін в українську правову систему, необхідно детально визначити вимоги, які висуваються до законодавчого тексту англomовних країн, виокремити його суть і передати її українською мовою. Водночас між Україною та її міжнародними партнерами постійно укладаються нові угоди та домовленості, що обумовлює необхідність їхнього перекладу, який у свою чергу має відповідати вимогам законодавства України із дотриманням особливої структури. При виконанні такого перекладу текст може зазнавати значних змін, але не має втрачати своєї суті, а всі важливі терміни мають бути перекладені із максимальною деталізацією.

Головними проблемами при роботі із юридичним текстом визначають не тільки його складну структуру, чіткі вимоги до його змісту та застереження щодо використання емоційно насиченої лексики, а й велику нагромадженість термінологічних одиниць у такому тексті. Використання спеціальних юридичних термінів є головною особливістю юридичного тексту і вимагає глибоких знань, як лінгвістичної так і правової сфери від перекладача.

Через кардинальні відмінності між правовими системами України та Європейських країн, часто термін не може бути перекладено за загальними правилами, або ж використанням стандартизованого відповідника, в такому разі необхідно використати спеціальні способи перекладу юридичних термінів. Проте така задача може виявитися достатньо складною, тому багато науковців присвятили свої праці виокремленню основних характеристик юридичних термінів, юридичного тексту, їхньому походженню та правилам утворення. Даним питанням були присвячені роботи таких дослідників, як Т.І. Панько [30], В.І. Карабан [14], В.Л. Іващенко [12], К.Я. Кусько [23, 24], Л.В. Логінова [27,28], О. Попова [33]. До

англомовних праць, які висвітлюють подану проблематику відносяться роботи таких науковців, як Л. Кучерук [61], О. Глогар [57], А. Подлех [63].

Проте, не зважаючи на великий об'єм наукових досліджень та праць, проблема дослідження юридичної англійської термінології залишається актуальною і на сьогоднішній день, оскільки процес розвитку законодавства не є сталим процесом. Правова система постійно еволюціонує і збагачується новими поняттями, що зумовлено її адаптацією до науково-технічного та соціально-економічного розвитку суспільства та світу.

Актуальність теми зумовлюється не тільки недостатнім рівнем опрацювання перекладу сучасної юридичної термінології, а й потребою у поглибленні дослідження структурних та семантичних аспектів англійської юридичної термінології та особливостей її відтворення українською мовою. Переклад українського правового тексту теж є актуальним у наш час, оскільки для підтримки євроінтеграційного напрямку розвитку України її законодавчі та нормативно правові акти мають бути адаптовані англійською мовою, зокрема на офіційних вебсайтах.

Метою дослідження є визначення та тлумачення структурних, семантичних та морфологічних особливостей англійської юридичної термінології та юридичного тексту загалом, визначення специфіки та проблематики її перекладу на українську мову, а також можливі шляхи подолання таких проблем.

На основі мети були визначені наступні **завдання**:

- 1) провести аналіз теоретичного матеріалу присвяченого визначенню понять «термін» та «терміносистема», «юридичний текст» та «юридичний дискурс»;
- 2) визначити морфологічні особливості англійської терміносистеми;
- 3) визначити особливості синтаксису юридичного тексту та термінів;
- 4) виокремити лексико-семантичні аспекти юридичної терміносистеми;
- 5) схарактеризувати основні способи перекладу юридичних термінів на українську мову;
- 6) визначати основні труднощі при перекладі юридичних термінів та дослідити засоби, які спрямовані на їх подолання;

Об'єкт дослідження – англійські юридичні терміни.

Предметом дослідження є способи термінотворення у англійській терміносистемі та способи перекладу з англійської на українську мову термінів, що найчастіше зустрічаються у юридичних текстах.

Наукова новизна полягає у спробі проведення детального аналізу юридичних термінів, юридичного тексту та виокремленні загальних труднощів перекладу у юридичній сфері.

Матеріалом дослідження виступають юридичні терміни, що були дібрані із відкритих джерел юридичних текстів.

Мета та завдання дослідження кваліфікаційної роботи зумовили добір необхідних **методів** дослідження:

загально наукові методи дослідження, метод дедукції та метод гіпотези і спеціальні методи описовий метод, метод аналізу за контекстом, метод зіставного аналізування.

Теоретичне значення роботи полягає у спробі поглибити семантично-лінгвістичну характеристику юридичних термінів, як важливих елементів юридичного тексту визначити їх прагматичні функції та оцінити способи їх адекватної передачі у перекладі українською мовою.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані як у теоретичній базі перекладознавства, так і у викладанні дисциплін, пов'язаних із юридичним перекладом та роботою з нормативно правовими документами інших країн.

Апробація дослідження. За темою кваліфікаційного дослідження опубліковано: тези Специфіка перекладу юридичних термінів у текстах законодавчих актів (II міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації» м. Дніпро: НТУ ДП 2024); тези Modern Challenges in Legal Terminology Translation (III міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток» м. Дніпро: НТУ ДП, 2025).

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг – 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

1.1 Поняття терміносистеми та терміну, проблеми диференціації понять

Для виконання кваліфікованого перекладу юридичного тексту, спеціалісту необхідно взаємодіяти із термінологічними системами для спрощення процесу перекладу та, за можливості, складати власну терміносистему щоб використовувати її у своїй майбутній діяльності. Необхідність розмежування понять терміну та терміносистеми є важливою складовою розуміння алгоритму її створення та підбору термінологічного матеріалу, який відповідатиме вимогам перекладача і буде достатньо простим для швидкого пошуку необхідної інформації у момент виконання перекладу юридичних текстів. Така система має передбачати можливості додавання нових термінів з метою актуалізації інформації до вимог поточного законодавства та його подальшого розвитку. На початку нашого дослідження необхідно розглянути визначення терміна, його роль у юридичних текстах та основні вимоги, які висуваються до термінів.

Терміном є слово, яке володіє лінгвістичними властивостями, проте вони виражають лише, характерні для конкретної науковотехнічної галузі чи сфери діяльності, поняття. Саме такі терміни є найважливішою частиною юридичних, науково-технічних та інших спеціалізованих текстів, а їхня неоднозначність, варіативність, та відсутність локальних відповідників у мові, на яку здійснюється переклад, є головною проблемою перекладознавства. В.І. Карабан зазначає наступне: «найбільш розповсюдженим лексичним явищем у науково-технічній літературі є її насиченість термінологічними сполученнями та термінами» [14].

Теоретичне термінознавство розпочало свій розвиток, як окрема галузь лінгвістики у 70-х роках ХХ століття [24, 6]. Проблема розмежування слів, які відносяться до термінів від таких, що відносяться до загальноповсякденної лексики залишається актуальною проблемою у сучасній лінгвістиці, оскільки терміни є повноцінним елементом лексики і з розвитком законодавства юридична термінологія поповнюється все більшим об'ємом таких термінів [30, 21].

Тематиці вивчення основних ознак термінів було присвячено велику кількість наукових досліджень, проте на сьогоднішній день, не було запропоновано загального та універсального визначення поняття «термін», яке було б загальноприйнятим науковою спільнотою і надавало вичерпне визначення поняття. Вперше поняття «термін» сформувалося у лінгвістиці у першій половині ХХ століття, цей термін використовували у своїх працях дослідники і саме в цей час він набув визначення, що «терміном виступає слово або словосполучення, яке виступає репрезентацією єдності звукового сигналу і пов'язаного з ним поняття в системі визначень даної науковотехнічної галузі».

Таке визначення поняттю термін надає дослідник О.І. Дуда – це словосполучення або слово, яке влучно і однозначно надає номінативне визначення предмету, явища або поняття з різних сфер науково-технічної галузі та розкриває його основний зміст [8, 5]. Д. В. Щерба, визначає термін, як умовний знак, який співвідноситься з поняттям і об'єктом певної професійної сфери, і який на основі такого співвідношення входить до окремої терміносистеми, водночас будучи її невід'ємним елементом [47].

На думку В.Л. Іващенко, термін є репрезентацією спеціалізованого поняття, яке відноситься до інших понять у загальній структурі професійної або наукової галузі, і визначає термінопоняття, яке є динамічною частиною інформації у межах спеціальної сфери дослідження. За подальшими спостереженнями дослідниці, термін може характеризувати спеціальне поняття у різних формах, таких як: схемах, шаблону або стереотипу; термін вербалізуватиме унікальний концепт і залежатиме від тематичного контексту і місця в системі спеціалізованих понять галузі [12]. Такої самої думки дотримується інша дослідниця, А.Я. Коваленко, яка визначає термін як «словниковий комплекс чи слово, що співвідносне з поняттям певної структурованої галузі пізнання і виступає у системі взаємовідносин з іншими словами, створюючи з ними замкнену систему» [18].

Важливої уваги заслуговує визначення поняття, надане сучасним українським науковцем Р.І Дудком, який вважає, що термін – є «мовною одиницею (словом або словосполученням) часто субстантивного характеру, яка визначає певне фахове

поняття відповідної субмови, основною задачею якого є забезпечення комунікативних професійних потреб» [10, 186-187].

На основі наукових досліджень було визначено характерні риси, які будуть наявними лише у термінологічних лексичних одиниць, а саме їхня системність, яка проявляється у їх зв'язку з конкретною терміносистемою, наявністю чіткого, усталеного визначення, моносемантичністю, відсутністю виразності та стилістичною нейтральністю [52, 207]. Проте, не зважаючи на те, що термінам властиві певні, незмінні риси, термін, як явище є динамічною одиницею, яка створюється, формуються і навіть трансформується у процесі когніції (пізнання), у процесі переходу ідеї у форму вербалізованого виразу, що буде пов'язаний із певною теорією або концепцією, у межах якої будуть осмислені різні галузі знань або діяльності [52, 21].

Більшість дослідників у сфері термінології доходять згоди, що терміну характерні певні особливості та властивості, такі як «наявність спеціального значення, детальні семасіологічні межі, визначення в ролі елемента до детально побудованої системи термінів окремої галузі, незалежність від контексту, системність, та відповідність змістовній структурі терміну, конвенційність, а також його сфера вживання» [39, 9].

Для узагальнення визначення терміну, лінгвісти і та термінознавці чий дослідження були представлені, і посилаючись на найважливіші властивості терміна як мовної одиниці, термін можливо інтерпретувати як словосполучення або слово, яке існуватиме в межах певної професійної сфери знань, позначатиме спеціалізоване визначення або поняття певної професійної галузі, яке потребує конкретизованої та сталої дефініції, яке вживається за наявності особливих умов.

Окремо зазначимо, що найважливішими і дефінітивними властивостями терміна є його співвідношення з науковим поняттям, його дефініцією і системність. Визначення терміна, як окремого, унікального явища має бути побудоване на дефініції самого поняття «термін» – з лат. *terminus*, яке дослівно визначало «кордон, межі», який сприймався як вершина розвитку мови [40, 520]. Саме через цю

характеристику багато дослідників намагаються визначити сталі та деталізовані рамки функціонування термінів у системі лінгвістики.

Щоб визначити сутність терміну, його основу, необхідно виокремити характерні лише для нього властивості. Тому науковці висувають наступні вимоги до властивостей, якими має володіти термін:

- термін повинен відповідати правилам і нормам загальнолітературної мови;
- термін повинен виступати членом окремої термінологічної системи і співвідносним з іншими термінами у такій системі;
- термін повинен мати дефініцію, що співвідносить його з відповідним науковим або технічним поняттям;
- термін має на меті встановлення однозначності у рамках окремої термінологічної системи, яка входить до складу більших терміносистем;
- термін не може бути пов'язаним з іншими визначеннями шляхом синонімії всередині окремої терміносистеми;
- термін не може мати емоційного забарвлення, у рамках термінологічного контексту, він повинен зберігати стилістичну нейтральність;
- термін повинен передбачати можливість утворення від нього похідних слів.

Серед мовознавців, які намагаються виокремити вимоги, які висуваються до терміна часто виникає дискусія у зв'язку з розбіжностями у вимогах, які виокремлює кожен дослідник, через подібні розбіжності неможливо визначити єдиний, стандартизований підхід до визначення яка конструкція чи слово буде визначатися терміном. Відповідно до наукових спостережень З.Б. Куделько, стверджує, що заснування та розвиток будь-якої терміносистеми має супроводжуватися загальномовними семантичними процесами, такими, як синонімія, антонімія та полісемія [23].

Така обов'язкова властивість терміну, як однозначність часто ставиться під сумнів дослідниками і часто її пропонують виключити з переліку. Щоб детальніше розглянути таку ознаку терміна, як його однозначність, необхідно звернутися та проаналізувати їхню класифікацію. У відповідності до існуючої класифікації виокремлюють абсолютну та відносну однозначність термінів. Наявність лише

одного значення у рамках окремого словника визначеної мови виступає абсолютною однозначністю. Проте однією з характерних рис терміну також є відносна однозначність, яка визначається як однозначність терміну у рамках окремої діяльності людини або її споріднених сферах.

Дослідниця М.П. Годована пише «полісемія термінів є органічним проявом аксіом розвитку мови і вона буде проявлятися у термінології, як складова частина лексики загальнолітературної мови, не зважаючи на будь які заходи обмежень чи боротьби з нею» [5, 102]. Тому недоцільно вважати недоліком використання одного терміну у різних терміносистемах.

На думку Т.В. Чухно, «критерій однозначності зазвичай є проявом лише ілюзорного бажання наділити термінологічні одиниці статусом ідеальних словосполучень або слів» [45, 79]. Для підтвердження такої думки, варто розглянути термін «*franchise*», який часто зустрічається та активно використовується, як у юридичній так і в економічній термінологіях. У юридичній термінології цей термін використовують для позначення права волевиявлення, голосу або виборчого права. Економічна термінологія визначає цей термін, як вид ліцензування, що надається іншій компанії від компанії-володаря відомої марки продукції, для позначення її торгівельної марки на продукції, при цьому компанія, що надає відповідні права зберігає за собою можливість контролю за якістю продукції на яку ця марка буде розповсюджуватися [79].

Хоча дослідники вважають синонімію в термінології природним явищем у лінгвістиці, на сучасному етапі розвитку термінознавства, вона може викликати негативні наслідки і як тенденція є шкідливою, оскільки кількість синонімів постійно зростає через різні фактори. Якщо аналізувати терміни за семантичними критеріями вони будуть мати мало відмінностей від звичайних слів, тому уникнути виникнення синонімії також складно.

Р.П. Овсянік пише «по-перше, синоніми позначають не тільки те саме поняття, а й декілька близьких за значенням понять, які лише частково збігаються чи накладаються, по-друге, навіть у випадку, якщо синонім позначає те саме поняття, їх семантична структура може бути цілком відмінною одне від одного» [29].

На основі аналізу досліджень науковців, присвячених визначенню поняття терміна, було виявлено, що на сучасному етапі розвитку суспільства, неможливо уникати проявів синонімії чи перешкоджати її виникненню, такий висновок було зроблено не лише через органічність синонімії у лінгвістиці, а й через те, що у певних випадках вона не буде мати деструктивних наслідків, а навпаки буде позитивно впливати на перекладацьку діяльність. Якщо у терміносистемі існує велика кількість синонімів, що і є проявом синонімії, тоді у перекладача є можливість обрати найточніший термін для передачі окремого поняття.

На сьогоднішній день, всі термінологічні словники підлягають поділу на дві, основні категорії. До першої категорії відносяться словники, які мають на меті стандартизацію термінів окремої галузі із однозначними визначеннями та уникненням синонімії, до другої категорії відносять словники які об'єднують у собі більше синонімічних визначень та термінів, за рахунок чого, дозволяють підібрати точні визначення понять для окремої галузі науково-технічної літератури.

Для полегшення комунікації між фахівцями необхідна стандартизація термінології, яка вимагає уникання полісемії та синонімії термінів, якщо подібні вимоги не будуть дотримуватися це ускладнить можливості комунікації фахівців, щоб оминати синонімію та полісемію необхідно створювати нові терміни, як відповідь на постійний розвиток окремої науково-технічної категорії [30].

Хоча дискусійність питання визначення терміна ускладнює становлення основних його характеристик, більшість науковців дійшли консенсусу, що наявність дефініції та системність, мають бути основоположними характеристиками терміна. Така ключова характеристика, як наявність дефініції є найскладнішою частиною терміна, у зв'язку із повільністю її створення та становлення. Також, виникають дебати щодо доцільності визначення всіх термінів, необхідності присвоєння визначень номенклатурним назвам, чи необхідно надавати термінологічне визначення лише таким термінам, що виступають потенційними об'єктами вивчення.

Через відсутність визначень та наявність неточних дефініцій у значній кількості термінів виникає необхідність обов'язкового, швидкого та максимально коректного

уточнення більшості термінів, оскільки такі недоліки значно ускладнюють визначення стандартів та створення нових тлумачних словників.

Припущення, що термін варто розглядати не як окрему лінгвістичну одиницю, а як об'єкт (елемент) певної терміносистеми (системи), така думка була висвітлена у багатьох наукових дослідженнях. На думку науковців ідея того, що будь який термін займає спеціальне місце у окремій термінологічній системі, і залежить від місця відповідного поняття чи визначення у такій системі понять. Із врахуванням подібної концепції, можливо дійти висновку, що кожна галузь знань повинна утворювати унікальну, властиву тільки їй систему термінів, що будуть формувати її термінологічний ландшафт і визначатимуть його.

Невід'ємною частиною роботи перекладача є опрацювання великої кількості термінів, які властиві певній науково-технічній галузі, загальне визначення терміна та його основні характеристики вже були розглянуті, але без чіткої систематизації термінів виникають проблеми з їх пошуком та підбором, саме для полегшення таких завдань і об'єднання термінів, науково-технічні галузі використовують терміносистеми. Поняття «термінологія» і «термінологічна система», було запропоноване Т.І. Паньком. На думку вченого розглядати терміносистему варто лише тоді, коли окрема галузь знань є сформованою і утворила власну теорію [30, 116]. Внаслідок досліджень визначення термінології уособлює в собі сукупності лексичних одиниць, які відрізняються семантичною спільністю і структурною подібністю. Такі лексичні одиниці є функціональними складовими однієї з науково-технологічних галузей знань і характеризують схожі поняття даної сфери знань.

Т.І. Панько розробив теорію, що терміносистема створюється, як результат впорядкування термінології, шляхом перетворення номінативних одиниць або їх сукупності з певної галузі знань на систематизовану термінологічну базу із чітким взаємозв'язком між ними. На основі цієї теорії дослідник дійшов висновку, що поняття «терміносистема» належить до термінознавчих наук, а поняття «термінологія» є проміжним між термінознавством та лінгвістикою [30, 107]. Ця теорія підтверджує те, що розвиток і формування терміносистем і термінів

відбувається у відповідності з мовними законами, які обумовлюють подальший розвиток окремого наукового стилю.

Англомовна юридична термінологічна система – це детально структурована, складна та розгалужена система термінів у галузі права. Понятійний апарат цієї системи постійно розширюється та збагачується новими термінологічними одиницями. Найінформативнішою та найбільш значущою частиною правової лінгвістики виступає саме термінологія, оскільки юридичні терміни, що використовуються для вираження різних категорій правової науки, зазвичай представлені у різних жанрах. Найбільш розповсюдженими з таких жанрів є законодавство та нормативно-правові акти, проте до них також відносяться монографії, наукові статті, спеціалізовані підручники, словники, довідники, глосарії, енциклопедії у сфері документування термінів.

Юридичні тексти відрізняються від художніх чи науково-технічних, оскільки їм притаманні певні обов'язкові вимоги, а саме: чіткість, точність та аргументованість. У текстах юридичного спрямування часто використовують велику кількість термінів, абстрактну лексику, цитати, слова іншомовного походження, а також у таких текстах будуть відсутніми особовість синтаксису та вирази, що вказуватимуть на особу автора і його вподобання (багатозначні слова та емоційно експресивні синоніми). На думку Н.С. Трач [39, 41-43], уникання неточних визначень, авторами юридичних текстів, обумовлено чіткими вимогами до структури самого документу і також сферою його використання, адже при судовому розгляді або укладенні договору важливу роль відіграють саме юридичні факти, а не емоції сторін.

Варто підкреслити, що системний аналіз правничої термінології та впорядкування знань у цій сфері людської діяльності сприяють не лише глибшому розумінню навколишнього світу, але й формуванню загальної обізнаності у правовому полі. Водночас вивчення юридичної термінології на матеріалі англійської мови відкриває можливість ознайомлення з національними особливостями правових систем зарубіжних держав.

Англійська правова термінологія вирізняється значно ширшим спектром спеціалізованих сфер використання порівняно з іншими терміносистемами. Така

різноманітність пояснюється «множинністю джерел права та розвитком англосаксонської правової сім'ї, що охоплює передусім правові системи США та Великобританії» [3, 106]. Проте проблема функціонування англійської юридичної термінології з урахуванням особливостей жанрових різновидів юридичних текстів і досі залишається предметом активних наукових дискусій.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна наголосити, що термін становить найточніше визначення наукового чи технічного поняття. Саме терміни забезпечують визначення інформаційної наповненості спеціалізованого тексту, упорядковують та кодують професійні знання. Безперервне поповнення словникового складу новими термінами висуває завдання не лише їх систематизації, а й адекватного перекладу.

Нечіткість і багатозначність юридичних термінів у багатьох випадках зумовлені хибним добором лексичних відповідників, відмінністю термінологічних значень і некоректним уживанням із погляду стилістичних норм. Терміносистеми створюються на основі сформованих галузей знань, які вже мають унікальну сукупність термінів, які у ній використовуються, але які потребують систематизації та уніфікації, при утворенні терміносистеми важливу роль відіграє деталізація визначень, а також зменшення проявів синонімії для того, щоб перекладач міг швидко знайти необхідний йому відповідник. На основі наукових досліджень було визначено, що при утворенні терміносистеми не варто повністю уникати синонімії, оскільки такий підхід призведе до негативних наслідків, у випадку, якщо необхідно знайти певне термінологічне визначення. Головною відмінністю понять терміна та терміносистеми є те, що терміносистема, це явище яке виникає у термінознавчих науках, як результат накопичення великої кількості термінів у окремій галузі знань, а термін є частиною, як лінгвістики так і термінознавства.

1.2 Юридичний текст як об'єкт юридичного дискурсу: теоретичні засади його вивчення у сучасній лінгвістиці

Сучасна лінгвістика є комплексною наукою, яка працює з різними джерелами інформації, у свою чергу термін «дискурс» посідає важливе місце в колі наукових

досліджень різноманітних напрямів філології. Подібно до багатьох інших понять, які активно застосовуються в наукових працях сьогодення, категорія, що підпадає під визначення «дискурс» є складною, багатоплановою та неоднозначною. Українські й зарубіжні дослідники, серед яких, Ф.С. Бацевич [2], Т.А. Тен ван Дейк [54, 55], К.Я. Кусько [24, 25], С. Мілс [52], І.С. Шевченко [46], Д. Шиффрін [65] та інші, аналізують дискурс у межах власних наукових досліджень. У даному розділі увага приділятиметься на поглядам деяких із перелічених науковців.

Дискурс активно досліджується не лише лінгвістами, а й науковцями у сферах філософії, політології, соціології, літературознавства, правознавства, юриспруденції та інших дисциплін. Представники кожної з галузей аналізують дискурс крізь призму власної наукової специфіки. Тому цілком закономірно, що у кожній дисципліні та напрямі вивчення дискурсу існують відмінності у його трактуванні, що призводить до неможливості виведення універсального й остаточного визначення поняття «дискурс». Розглядаючи поняття дискурсу лише у межах лінгвістики, можливо знайти цілком різні погляди науковців, що вимагає дослідження їхніх праць для виведення спільних рис у дослідженнях і визначені самого поняття.

Лінгвістичне дослідження дискурсу почало формуватися з другої половини ХХ століття як окремий напрям у межах мовознавчої науки. У цьому аспекті дискурс часто пов'язується з лінгвістикою тексту. Літературознавиця І.С. Шевченко зазначає: «дуже мало ймовірною є можливість виникнення лінгвістичного феномену, який не був відомим раніше, тому у випадку виокремлення поняття «дискурсу» скоріше йдеться про новий фокус у дослідженнях, новий етап осмислення мовної комунікації» [46, с. 10]. За такого підходу буде активно виявлятися прагнення вивчати розвиток традиційних категорій мови й мовних одиниць.

Вперше термін «дискурс» у лінгвістичному значенні було використано у словосполученні «дискурс аналіз» С. Харрісом у 1952 році. У своїх наукових працях він розглянув дискурс як метод аналізу зв'язного усного чи письмового мовлення – «*a method for the analysis of connected speech (or writing)*» [68, 5], орієнтований на послідовність речень, висловлених або записаних однією чи кількома особами в

певній ситуації – *«the sentences spoken or written in succession by one or more persons in a single situation»* [68, 8].

Дослідники, які намагалися виділити окреме визначення поняття «дискурс» у сучасній лінгвістиці, дійшли висновку, що воно охоплює великий обсяг значень, що характерні для поняття у різних галузях науки, і через це не можливо надати йому єдиного загально визначеного тлумачення. На думку Т.А. ван Дейка «дискурс» складно піддається однозначному визначенню, для розкриття цього поняття необхідно розробити відповідні наукові теорії на основі яких можуть бути утворені окремі наукові дисципліни [55, 267]. Під дискурсом розуміють сталий текст, який поєднується із соціокультурними, лінгвістичними, прагматичними та іншими науковими параметрами, до такого тексту часто доєднується паралінгвістичний мовленнєвий супровід такий як міміка та жести [21].

У структурі комунікації дискурс виступає її лінгвістичним складником, що включає такі елементи: когнітивну модель змісту, врахування знань соціального контексту, передавання інформації через текст. Частина дослідників ототожнює дискурс із текстом зв'язного мовлення. Його наповнення має безліч аспектів і форм, тому універсальне визначення терміна «дискурс» досі відсутнє. Науковець К. Серажим кваліфікує його як багатозначний термін, який використовується в різних науках і на різних рівнях лінгвістики [37].

Ф. Бацевич, у свою чергу, трактує «дискурс» не лише як структуровану категорію комунікації, а й як мовну одиницю, де взаємодіють синтаксичний, семантичний і прагматичний рівні. Учений підкреслює, що дискурс є видом комунікативної діяльності й виявляється в різних формах – усній, письмовій, паралінгвальній [2, 240].

Д. Шиффрін трактує дискурс як узагальнене письмове та усне визначення, яке використовується у вузькому й чіткому контексті [65]. Також дискурс роз'яснюється як певна форма комунікації, яка є відповідною і вказує на належність мовців до конкретної соціальної групи чи стереотипної мовленнєвої ситуації [31, 54]. Так, дискурс – є самостійною мовленнєвою одиницею, притаманною для будь якою лінгвістичної галузі або сфери.

В тлумачному словнику української мови тлумаченням терміну «дискурс» відповідає таке визначення: «термін гуманітарних досліджень та філософії (від лат. *«discursus»* – «бігання», «колообіг»), який використовується для визначення аргументованого обговорення, письмового або усного дискутування на будь-яку тему, під час якого предметом дискусії є способи аргументації, висловлювання, репліки, умовисновки; мовлення, будь-яка розмова, чи то дискусія, специфіка яких якнайкраще характеризують мовця» [69, 60].

Як вважає О.А. Селіванова, українська вчена, стосовно розкриття лексичного значення терміну «дискурс», його змісту, відповідності слова з реальним явищем можливо окреслити чотири ключові категорії:

- мовленнєве явище;
- висловлювання, текст, що пов'язане з унікальним соціокультурним явищем;
- комунікативна ситуація, що інтегрує текст з іншими її складовими;
- особливий для окремої соціальної площини, тип практики [35].

Сформулювати загальне уявлення про дискурс, з урахуванням вищезазначених тверджень мовознавців, можливо так: дискурс – це комунікативний процес, а ще результат мовленнєвої діяльності або їх взаємодія. Через визначену різноплановість та різногалузевість думок стосовно терміну та його суті, визначення поняття дискурсу вимагає створення єдиного і визнаного тлумачення. Отже, на даний період питання залишається відкритим і потребує створення єдиної моделі та вироблення спільного бачення суті дискурсу, саме це є перспективою у дослідженні дискурсу.

Після дослідження загальної проблематики дискурсу, необхідно здійснити аналіз лігвістичного значення правового дискурсу, адже саме сферою, в межах якої відбувається комунікація безпосередньо визначається і характер дискурсу. Група вчених, таких як от: Л.В. Колеснікова [20], Н.Є. Коваль [19], А. Подлех [63] що спрямовують свої дослідження на ґрунтовне вивчення та аналіз саме правового дискурсу надає такі визначення. За визначенням Н.Є. Коваль, юридичний дискурс є «специфічним типом комунікації, що реалізується в інституційній сфері та використовується як засіб вираження, передачі та отримання фахових знань, юридичний дискурс ґрунтується на попередніх знаннях, підґрунтями для яких стає

практичний досвід та культурна пам'ять комунікантів і тим самим передбачає тісну взаємодію з уже існуючими дискурсами» [19, 68]. Основою дискурсу стають попередньо набуті знання, культурна пам'ять і практичний досвід комунікантів, безпосередня щільна взаємодія з дискурсами що існують сьогодні.

Відповідно до соціолінгвістичної типології Н.Є. Коваль правовий дискурс, належить до інституційного дискурсу. Разом з соціальним, політичним, економічним, медичним, рекламним та іншими дискурсами, тобто до такого типу дискурсу, що «є засобом забезпечення спілкування в заданих рамках ролевих статусних відносин» [19, 12]. Комунікантами безпосередньо у контексті юридичного дискурсу стають особи з різних соціальних груп, а комунікації і всі процеси, що відбуваються переносяться відповідно у юридичну сферу або правову область.

У результаті відбувається об'єднання учасників правового дискурсу у основні групи, з яких чітко виокремлюються дві основні: перша група сформована спеціалістами або фахівцями права, що представлені юридичними особами, це можуть бути, наприклад, прокурори, судді, адвокати чи нотаріус, судові виконавці та інші, які визначаються як «агенти». Друга група, що представляє протилежну сторону – це «клієнти», які звертаються за юридичними послугами, це фізичні особи або це можуть бути групи осіб. Особливістю юридичного дискурсу часто є упередженість, завідомо нерівність його учасників, бо саме від роботи «агентів», які володіють повною монополією на істину дуже часто, майже завжди залежать «клієнти» [20, 14].

Досить особливий, вузько спрямований характер юридичного дискурсу, завдяки чітким визначеним правилам у комплексі з регламентованістю поведінки його учасників, які визначаються нормативно-правовими вимогами робить його таким, що відрізняється від інших форм дискурсу.

Учасники правового дискурсу мають зобов'язаність виконання встановлених правил, конкретних шаблонів поведінки, формальність та безособовість пояснюються характером діяльності соціального інституту, певною системою, що визначена умовами та часом перебігу юридичного дискурсу, часто залежить від культурно-соціального середовища, визначеного історичного періоду, суспільної думки, економічного розвитку. Особливість і специфіка правового дискурсу спостерігається

у наявності не лише тексту, а й інших факторів, зокрема - екстралінгвістичних та екстрамовних, а саме багатокомпонентних, професійних: картина світу агента, цілі, моральні, етичні, культурні цінності клієнта. Така специфічність проявляється у використанні унікальної граматики та незвичайних лексичних правил. Подібні аспекти мови, також вважаються [19, 4].

Взаємозв'язок права і мови у сфері юридичного дискурсу визначається правничою лінгвістикою – міждисциплінарною наукою, яка поєднує мовні засоби вираження правових норм у різних галузях права, а також лінгвостилістичні характеристики мовлення в межах правової комунікації. Сам термін «юридична лінгвістика» був запропонований німецьким науковцем Адальбертом Подлехом [63].

Об'єктом дослідження юридичної лінгвістики є функціонування мови у всіх сферах права, правничої науки й освіти. Англійська юридична мова характеризується офіційністю, стабільністю, точністю, послідовною логічністю та високим ступенем стандартизації. Предметом аналізу як для юриспруденції, так і для лінгвістики виступає функціонування мови, специфіка якої безпосередньо зумовлена певною сферою юридичної практики, зокрема судочинством, нотаріальною діяльністю, адвокатурою та іншими напрямками [48].

Якщо звернути увагу на українську юридичну лінгвістику, слід підкреслити, що це відносно молода наукова галузь, початковими етапами становлення якої були лінгвістичні дослідження, що відображали проблематику мови в сфері права та права в межах мовознавчої науки.

Українська дослідниця Н.В. Артикуца, на основі інформації отриманої завдяки проведеним дослідженням з юридичної термінології, наводить визначення ключових положень, вивченням яких займається юридична лінгвістика:

- мова є найважливішим інструментом передачі правової інформації та правової комунікації серед суспільства у юридичній лінгвістиці;
- юридична лінгвістика вивчає мовні виявлення правових категорій і понять на окремих рівнях, таких як граматичний, лексичний і лексико-семантичний;
- юридична лінгвістика акцентує увагу на генезисі та історії розвитку правової мови;

– юридична лінгвістика проводить аналіз функціональних мовних одиниць в юридичному спілкуванні;

– юридична лінгвістика розглядає лінгвостилістичні аспекти юридичного тексту, його різновиди і жанри [1].

Розглянувши основні напрями дослідження у юридичній лінгвістиці та надавши дефініцію поняттю «дискурсу» та юридичного дискурсу можливо дійти висновку, що юридичний текст є основним продуктом юридичного дискурсу і володіє певними особливостями, які мають враховуватися перекладачами про роботі з ним.

І.В. Царьова зазначає, що у текстах правничих наук найчастіше проявляються наступні характеристики: чітка структура з чітко окресленими екстралінгвістичними факторами спілкування, з обов'язковим вказанням адресанта яким виступає автор тексту, адресата або отримувача тексту, повідомлення і референт, тобто об'єкт, про який йдеться в тексті чи повідомленні [43]. Важливою відмінністю юридичного тексту від інших текстів є відтворення конотативних та асоціативних значень і загальна відсутність ставлення автора самого тексту до ситуації що описується у ньому. Основні принципи за якими складаються юридичні тексти є: конкретність та чіткість змісту, його безумовна однозначність трактування, які складають засади для коректного відтворення і розуміння, не залишаючи при цьому можливостей для жодних проявів підтекстової інформації.

Юридичний текст завжди має конкретизовану мету у юридичній сфері, він може виражати інтенції автора, спонукати до виконання певних дій або забороняти їх вчинення, виражати наказ або переконання. Головною особливістю юридичного тексту є його ціль із впливу на поведінкові звички людей, а саме спонукання їх до певних дій чи заборона інших дій, які суперечитимуть нормам законодавства. Через таку особливість можливо виокремити, що тексти юридичного спрямування за сутністю є переліком правил обов'язкової та належної поведінки, яка вимагається від особи у правовому суспільстві і відображає суспільне життя через масив правових норм, які і виконують регулятивну функцію у випадку порушення таких норм. До основних особливостей юридичного тексту відносять:

– інформативність, яка проявляється не лише у змісті, але й у формах текстів, і відіграє ключове значення у забезпеченні коректного розуміння викладеного правового матеріалу;

– змістовна зв'язність тексту забезпечує єдність матеріальної структури і охоплює різноманітні мовні засоби: асоціативні і стилістичні, логічні, граматичні та лексичні. Включаючи формальнограматичні аспекти, які використовують для контролю зв'язків між елементами тексту.

– логічна послідовність, забезпечує комплексний логічний зв'язок між реченнями, використовується для акцентування мети, причин, результатів і забезпечує чітке розділення тексту на параграфи і абзаци;

– текстуальна вмотивованість виражена тим, що юридичний текст повинен нести переконливий характер, використовуючи інформаційно-статистичний матеріал, який був отриманий з офіційних статистичних досліджень та з кваліфікованих джерел із відповідними посиланнями та такі джерела;

– текст має включати у собі необхідну кількість конкретизованої інформації, таким чином буде дотримана вимога змістовної насиченості тексту;

– юридичний текст має бути побудованим з дотриманням високого ступеня мовної і композиційної стандартизації. У юридичних текстах для опису стандартних правових ситуацій використовуються усталені терміни та граматичні, лексичні або синтаксичні кліше. Завдяки чітко визначеній структурі юридичного тексту він є швидким у створенні та затвердженні, а також виступає ефективним для сприйняття, завдяки чому юридичні тексти забезпечують точність та зрозумілість вимог, які передбачено у них [70].

Слід підкреслити, що юридичний дискурс поєднує елементи різних стилів. На думку дослідників, усне правове мовлення належить не лише до наукового стилю. У ньому можна простежити ознаки офіційно-ділового та розмовного стилів. Розмовний стиль у юридичному дискурсі проявляється саме в процесі комунікації. Усне професійне мовлення, представлене як у формі монологу, так і у формі діалогу, збагачує обидві форми специфічними лексичними та синтаксичними рисами.

З огляду на все вищесказане, варто наголосити, що мова англомовних правових документів вирізняється низкою жанрово-стилістичних особливостей: звичайні слова можуть вживатися у нетипових значеннях, синтаксична структура речень є складною, у них можуть зустрічатися архаїзми, які вже не використовуються у сьогоденні. Важливо зазначити і те, що загалом тексти юридичного спрямування складаються переважно зі спеціалізованої лексики.

І.А. Рудь виокремлює певні унікальні особливості, які властиві юридичному тексту:

1. Через чітку структурування юридичних документів, необхідно обов'язково дотримуватися вимог оформлення такого тексту при виконанні його перекладу;

2. У юридичних текстах часто використовуються фразеологічні сполучення та ідіоматичні вирази, які властиві лише юридичній літературі і рідко зустрічаються у літературі інших напрямків, наприклад, *death penalty* – «смертна кара», *paper mill* – «судовий архів», *court rules* – «регламент суду», *legal actions* – «переслідувати у судовому порядку», *legal consequences* – «правові наслідки», *preliminary stipulations* – «попередні умови» [34];

3. Не характерною для юридичного тексту є вживання емоційно забарвленої, розмовної та жаргонної лексики, використання слів у переносному значенні;

4. Використання пасивного стану дієслів, є притаманним юридичному тексту, наприклад: *a person should be acquitted if the evidence presented does not prove their guilt beyond a reasonable doubt, leading to a formal judgment of "not guilty"*;

5. Одноєю з особливостей юридичного тексту є використання частих повторень одного терміну: «*Having regard to the Treaty on the Functioning of the European Union, and in particular Article 78(2)(d) thereof, Having regard to the proposal from the European Commission, Having regard to the opinion of the European Economic and Social Committee...*» – «Беручи до уваги Договір про функціонування Європейського Союзу, зокрема його статтю 78(2)(d), Беручи до уваги пропозицію Європейської Комісії, Беручи до уваги висновок Європейського економічного і соціального комітету» [80];

6. Переважно інформація викладається у теперішньому часі, адже відомості представляються як абсолютно об'єктивні, що перебувають поза часом: «*The Client*

performs payment for the Services provided by Contractor.» – «Замовник здійснює сплату за Послуги, надані Виконавцем» [70];

7. У юридичному тексті часто використовуються латинські вирази, наприклад: «*prima facie*» – «на перший погляд, за відсутності доказів протилежного, *ex post facto* – «постфактум», «*bona vacantia*» – «нерозподілений спадок», «*ex aequo et bono*» – «з міркування справедливості та здорового глузду» [70];

8. Часто у юридичних текстах використовуються застарілі лексичні одиниці, або такі, що рідко використовуються у сучасній літературі та лексиці, такі як «*hereinafter*» – «нижче у документі, надалі іменованій», «*hereafter*» – «надалі», [70];

9. Особливістю англійської юридичної лексики є запозичення слів з інших мов, наприклад французької, «*appeal*» – «апеляція», «*plaintiff*» – «позивач», «*procès-verbal*» – «на словах, усна форма», «*travaux préparatoires*» – «підготовча робота», «*verdict*» – «вирок» [34, 120-121].

На основі проведеного аналізу було виокремлено, що юридичний текст є результатом розвитку юридичного дискурсу який вивчається правовою лінгвістикою з метою утворення спеціалізованих юридичних терміносистем та їх подальшого оновлення у відповідності до вимог сучасної законодавчої і правової системи. За аналізом наукових праць присвячених дослідженню юридичного тексту було виявлено, що він має унікальні, властиві лише йому особливості, які обов'язково мають враховуватися при здійсненні перекладу такого тексту. Головними з таких особливостей є насиченість юридичного тексту термінами, запозиченнями та архаїзмами, а також жорсткі вимоги до його змісту та оформлення. Такі унікальні аспекти юридичного тексту можуть бути причиною труднощів при перекладі юридичних текстів спеціалістами перекладачами, і тому часто вимагають консультації із працівниками правничої сфери для унеможливлення помилок. Юридична лінгвістика стрімко розвивається і на сьогоднішній день такий розвиток сприяє покращенню українського законодавства та взаємодії України на міжнародній арені. Збереження таких позитивних тенденцій розвитку галузі лінгвістики у правовому секторі у майбутньому безпосередньо забезпечується інтересом

дослідників до питань перекладу юридичних текстів, що зумовлено стрімким процесом адаптації Українського законодавства до вимог Європейського Союзу.

1.3 Правова термінологія, особливості та специфіка юридичних термінів

Важливість мовної взаємодії для детальних і якісних перекладів юридичних термінів підвищується під впливом глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, а також є наслідком зростання вимог до правового усвідомлення суспільством, що і є однією з важливих характеристик досягнення статусу правової держави. Зауважимо, що саме завдяки зв'язкам між двома різними мовами відбувається взаємне наповнення обох терміносистем. Скажемо окремо, що останнім часом актуальні тенденції, спрямовані саме на розширення фахових юридичних термінів в сучасній українській мові. Результатом таких тенденцій є збагачення, саме англomовною термінологією, правової системи та юридичної галузі у цілому.

Зокрема продовжує залишатися важливою задачею вивчення та аналіз способів перекладу юридичних термінологічних одиниць для збереження достовірної інформації, яка розглядається та надається споживачеві юридичних послуг. Основними і головними вимогами грамотного перекладу, виконаного фахівцями, є точність, адекватність та повнота. Зокрема, якщо точність та повнота будуть спрямовані на форму юридичного тексту, то адекватність у повній мірі передає зміст юридичного тексту. Саме вимога до адекватності під час правового перекладу буде основою забезпечення та дотримання правил перекладу юридичної термінології цільовою мовою, адже якість перекладу тексту у цілому визначає його основний зміст та інформаційне наповнення.

У попередньому підрозділі було розглянуто основні характеристики, якими має володіти термін, як окремого об'єкта лінгвістики. На другому етапі дослідження буде зосереджено увагу саме на юридичному терміні, критеріям та вимогам, що встановлені правовою сучасністю до юридичної термінології. А також специфіку, яку необхідно враховувати при використанні правової термінології. Важливо, що правовий термін повинен відповідати ряду важливих характеристик:

- а) він має бути точним;

- б) мати систематизовану структуру;
- в) бути стислим;
- г) бути частково опосередкованим від контексту;
- д) бути написаним з дотриманням правил і норм мови;
- е) він має відповідати певному визначенню, зосередженому на певному понятті;
- є) зберігати виразну нейтральність.

За результатами моніторингу наукових досліджень та висловлювань науковців, можна зробити висновки, щодо того, що найбільше ускладнень при юридичному перекладі виникає саме під час застосування мов, які безпосередньо діють у різних правових системах, таких як англосаксонська система права до якої входять Англія та США і романо-германська правова система, частиною якої є Україна.

Виконуючи переклад з такими вимогами, дуже важливо саме глибоке і точне розуміння термінології обох мов. У результаті заміни юридичного терміну першоджерела його синонімом, аналогічним словом загального вживання іншої мови, може відбутися спотворення, хибне, неправильне, помилкове роз'яснення у першу чергу закону і як результат призвести до негативних правових наслідків. Як приклад, розглянемо юридичний вислів «*the party domiciled abroad*» він не є відповідником «зарубіжній стороні» або «стороні, що проживає за кордоном». Відповідником йому в українській мові, висловом, що має більш точне правове тлумачення буде вислів: «сторона, доміцильована за кордоном». Також звертаємо увагу, що словосполучення «місце проживання» як юридичний термін несе досить чітке значення місце постійного перебування людини «місце постійного проживання» – у разі, якщо йдеться про фізичну особу. Або, якщо йдеться про юридичну особу – «місцезнаходження компанії, основне місце діяльності» у той же час – загальне значення вищевказаного словосполучення – «місце, де ви проживаєте».

Важливої уваги потребує і термін «*party*» оскільки він позначає особу або організацію яка є безпосереднім учасником юридичної угоди, або фігурує у юридичній суперечці, якщо допустити помилку при перекладі цього терміна вона може призвести до некоректної оцінки юридичних фактів та подальшої дискomунікації, яка вплине на результати розгляду справи [67].

Наведений вище приклад стійкого словосполучення підтверджує, що для ефективної взаємодії з англійською мовою під час перекладу, а також при тлумаченні певних юридичних формулювань, словосполучень чи окремих слів українською, надзвичайно важливими є розуміння й знання правової специфіки обох мов та особливостей юридичної термінології. Науковці визначають низку критеріїв здійснення юридичного перекладу, а також вимог до перекладачів юридичної літератури, які забезпечують високий рівень якості перекладу правових текстів:

- основною вимогою до перекладача юридичного тексту є розуміння його стилістичних особливостей, дотримання граматичних норм оформлення та наявність достатнього словникового запасу, що дозволяє швидко знаходити відповідники для лексичних одиниць загального вжитку;

- для досягнення максимальної точності перекладу перекладач повинен бути обізнаним у юридичній термінології обох мов, розуміти її специфіку та контекст застосування;

- щоб адекватно передати процесуальну структуру документа й зберегти її у перекладі, перекладач має володіти знаннями про судові процедури, алгоритми виконання правових дій, а також бути знайомим із загальними правовими поняттями.

Особа, яка набуде таких професійних навичок у процесі навчання практичного перекладу, зможе демонструвати високий рівень професіоналізму та забезпечувати якісний переклад юридичних текстів [60].

Загалом переклад правознавчих текстів являє собою важливий вид діяльності, оскільки це не лише перехід від однієї мови до іншої, але й переосмислення однієї культури через призму іншої. Це особливо важливо, оскільки при перекладі необхідно зберігати не лише текст, але й контекст, який може відрізнятись за видами юридичного перекладу, основним серед яких є переклад:

- законів і нормативно-правових актів;
- юридичних висновків;
- правочинів;
- посвідчених нотаріально документів;
- та переклад довіреностей [44, 182].

Кожен із наведених типів юридичних документів потребує специфічного підходу та врахування особливостей відповідного правового контексту. Це найкраще демонструє приклад перекладу терміна «закон» англійською мовою, який має декілька можливих відповідників: *law* – «право, закон, суд, правило, юриспруденція»; *act* – «правоздатність, дія, постанова, закон»; *ordinance* – «декрет; указ, постанова, закон»; *enactment* – «прийняття закону, указ, закон»; *establishment* – «заснування, становище у суспільстві, закон» [70]. У цьому випадку центральним поняттям є «закон», однак вибір конкретного відповідника залежить від типу документа, процедури ухвалення акта, сфери його дії та контексту.

Варто зазначити, що словникова відповідність не завжди забезпечує адекватну передачу значення, оскільки аналогічні терміни у різних мовах можуть позначати різні правові поняття або відрізнятися обсягом значення [38, 375]. Отже, точність перекладу правничих термінів часто визначається знанням політико-правової системи країни, її історії та структури державної влади. Наприклад, англійське слово «*lawman*» не відповідає українському терміну «юрист», а перекладається як «той, хто стежить за дотриманням закону», тобто «поліцейський» [14]. Це свідчить, що юридичні тексти містять безліч термінів, які можуть не мати прямих аналогів в іншій правовій системі.

Говорячи про особливості перекладу англійської юридичної термінології, слід підкреслити, що терміни, притаманні англосаксонській системі права, не мають точних відповідників у нормативній базі українського права. Наявність правових інститутів, характерних виключно для англосаксонської традиції та відсутніх в українській системі, зумовлює появу безеквівалентних термінів [42, 155].

Наприклад, лексеми «*lawyer*» та «*attorney*» можуть здаватися синонімами, проте між ними існує суттєва різниця. Недосвідчений перекладач може помилково вважати, що «*lawyer*» означає «юрист», а «*attorney*» – «адвокат». Насправді ж «*attorney*» перекладається як «повірений» або «адвокат вищої категорії», тоді як «*lawyer*» позначає «адвоката загальної практики» [14].

Перед перекладачем постає складне завдання — правильно добрати мовний еквівалент у цільовій мові, який би точно відповідав змісту, стилю та авторській

інтенції. Під час перекладу англомовних юридичних текстів, насичених термінологією, важливо також зберегти нейтральність викладу, відсутність емоційності та точність функціонально-стилістичних характеристик. У результаті перекладений текст має бути максимально точним і змістовно наближеним до оригіналу.

З огляду на зазначене, слід констатувати, що професійний переклад правничих текстів супроводжується численними труднощами. Тому перекладач повинен володіти не лише високим рівнем знання англійської та української мов, а й спеціалізованими знаннями у певних галузях права – фінансовому, адміністративному, інвестиційному, страховому, міжнародному чи європейському. Крім того, необхідне глибоке розуміння конкретних правовідносин і чинного законодавства. Особливу увагу слід приділяти термінології відповідної галузі, адже вона є основою перекладу та забезпечує точність і адекватність передачі правових понять.

Дослідники термінознавства поділяють терміни у юридичному тексті на три основні категорії:

1. Загальнозначущі терміни, які є загальноновживаними і виходять за межі юридичної площини. Характерними рисами термінів цієї категорії є те, що вони використовуються не тільки фахівцями певної наукової галузі, а й звичайними особами у повсякденному житті: «*responsibility*» – «відповідальність», «зобов'язання», «*majority*» – «проста більшість»;

2. Категорія спеціальних термінів включає в себе термінолексичні одиниці, які передають особливий правовий зміст і будуть зрозумілими лише для фахівців даної сфери діяльності: «*injunction*» – «судова заборона, припис», «*coerced acquiescence*» – «вимушена мовчазна згода», зазвичай вона підтверджує факт злочинної бездіяльності, «*plea*» – «заява, заперечення, позов»;

3. Наступною категорією є спеціально-технічні терміни, які можуть використовуватися у окремій галузі знань з якою у певний момент буде взаємодіяти правнича галузь, такі терміни відносяться до різних наукових галузей, наприклад: медичної, психологічної, інформаційно-технологічної. Така лексика може бути

зрозумілою, як фахівцям спеціалізованої сфери науки, так і безпосередньо правникам які часто працюють із такою термінологією, наприклад: «*posttraumatic stress disorder*» – «посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)», «*phishing*» – «інтернет-шахрайство» [79].

Окремо від згаданих категорій виділяють те, що у юридичному тесті присутня велика кількість акронімів та абrevіатур які також входять до юридичної терміносистеми. Абrevіація є поширеним явищем, яке має на меті зменшення обсягу документу, особливо у випадках коли термін вживається часто у документі, або ж занадто об'ємним для дотримання вимог обсягу документа. Абrevіації використовуються у різних сферах правової діяльності і є унікальними, що ускладнює їхню уніфікацію та додавання до словникових систем, зазвичай при перекладі абrevіацій превалюють засоби їх розкриття та деталізації, особливо у випадках коли скорочення поняття неможливе у цільовій мові. Абrevіатурні скорочення проявляються у визначеннях: правопорушень, посад які існують у юридичній системі, організацій, процесуальних реалій,

Також існують терміни, що є похідними від абrevіатур і є об'єднанням скорочення із повним словом, у випадку коли за відповідну дію накладається штраф. При розгляді таких комплексних конструкцій від перекладача часто залежить варіант який буде обрано у даному випадку, адже абrevіації, є розповсюдженим явищем у юридичних текстах, але все ще складаються із термінологічних одиниць, які є складовою частиною юридичної терміносистеми.

Як висновок можливо визначити, що українська та англійська мови володіють чітко окресленими відмінностями, які виходять за межі лінгвістики і стосуються історичних процесів становлення системи законотворення у відповідних країнах. Через подібні відмінності виникають проблеми при перекладі юридичної термінології для того щоб законодавчі системи могли взаємодіяти одна з одною у випадку виникнення міжнародного юридичного процесу. Завдяки зусиллям дослідників перекладознавців та правників було створено систему, яка дозволяє знаходити необхідні відповідники при перекладі, але через те, що законодавство постійно

розвивається, ті визначення що вже були надані і відповідники, що були постановлені можуть ставати неактуальними, або вимагати кардинальних змін.

Тому для успішного перекладу юридичного тексту необхідно не лише знання пов'язані з термінологією юридичного дискурсу, а й глибоке розуміння структури юридичного тексту, його особливих вимог до оформлення та унікальних аспектів його укладання. Перед перекладачем юридичного тексту постає не лише завдання надати необхідні відповідники англійським лінгвістичним одиницям, а й передати зміст юридичного тексту з мови оригіналу у цільову мову, що вимагає чіткого розуміння юридичного тексту.

Висновки до розділу 1

У підрозділі 1.1 було визначено загальні підходи до визначення понять юридичної терміносистеми та терміну, виокремлено, що термін за своєю суттю являє найточніше визначення наукового чи технічного поняття. Терміни забезпечують визначення інформаційної наповненості спеціалізованого тексту, упорядковують та кодують професійні знання. Безперервне поповнення словникового складу новими термінами висуває завдання не лише їх систематизації, а й адекватного перекладу. Багатозначність юридичних термінів у багатьох випадках зумовлені хибним добром лексичних відповідників, відмінністю термінологічних значень і некоректним уживанням із погляду стилістичних норм.

Терміносистеми створюються на основі сформованих галузей знань, які вже мають унікальну сукупність термінів, які у ній використовуються, але які потребують систематизації та уніфікації. При створенні терміносистем важливу роль відіграє деталізація визначень, а також зменшення проявів синонімії для того, щоб перекладач міг швидко знайти необхідний йому відповідник. На основі наукових досліджень було визначено, що при утворенні терміносистеми не варто повністю уникати синонімії, оскільки такий підхід призведе до негативних наслідків, у випадку, якщо необхідно знайти певне термінологічне визначення.

Виокремлено головну відмінність понять терміна та терміносистеми: терміносистема, це явище яке виникає у термінознавчих науках, як результат

накопичення великої кількості термінів у окремій галузі знань, а термін є частиною, як лінгвістики так і термінознавства.

У підрозділі 1.2 за результатами аналізу наукових праць виокремлено, що юридичний текст – це результат розвитку юридичного дискурсу, який вивчається правовою лінгвістикою, з метою утворення спеціалізованих юридичних терміносистем та їх подальшого оновлення у відповідності до вимог сучасної законодавчої і правової системи.

Також було виокремлено унікальні, властиві лише йому особливості, які обов'язково мають враховуватися при здійсненні перекладу такого тексту. До основних особливостей юридичного тексту належать: насиченість юридичного тексту термінами, запозиченнями та архаїзмами, а також жорсткі вимоги до його змісту та оформлення. Такі унікальні аспекти юридичного тексту можуть бути причиною труднощів при перекладі юридичних текстів спеціалістами перекладачами, і тому часто вимагають консультації із працівниками правничої сфери для унеможливлення помилок. Юридична лінгвістика стрімко розвивається і на сьогоднішній день такий розвиток сприяє покращенню українського законодавства та взаємодії України на міжнародній арені. Збереження таких позитивних тенденцій розвитку галузі лінгвістики у правовому секторі у майбутньому безпосередньо забезпечується інтересом дослідників до питань перекладу юридичних текстів, що зумовлено стрімким процесом адаптації Українського законодавства до вимог Європейського Союзу.

У розділі 1.3 були проаналізовані термінологічні системи, види юридичних термінів які властиві англійській юридичній лексиці, а також розглянуто специфіку їх перекладу українською мовою, типові проблеми. Які виникають при виконанні такого перекладу. Визначено, що українська та англійська мови володіють чітко окресленими відмінностями, які виходять за межі лінгвістики і стосуються історичних процесів становлення системи законотворення у відповідних країнах.

Такі відмінності можуть викликати проблеми при перекладі юридичної термінології. Для забезпечення взаємодії законодавчих систем одна з одною у випадку виникнення міжнародного юридичного процесу необхідно дотримуватися

чітких правил перекладу термінів, відповідників яких не існує у цільовій мові. Завдяки зусиллям дослідників та правників було створено систему, яка дозволяє знаходити необхідні відповідники при перекладі, але через те, що законодавство постійно розвивається, ті визначення що вже були надані і відповідники, що були постановлені можуть ставати неактуальними, або вимагати кардинальних змін.

Тому для успішного перекладу юридичного тексту необхідно не лише знання пов'язані з термінологією юридичного дискурсу, а й глибоке розуміння структури юридичного тексту, його особливих вимог до оформлення та унікальних аспектів його укладання.

РОЗДІЛ 2 ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОСИСТЕМА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ

2.1 Структура англомовної термінології у юридичній галузі, морфологічні аспекти термінотворення

Для виокремлення особливостей способів термінотворення у юридичній системі та виділенні загальних способів їх утворення необхідно розглянути загальну структуру класифікації термінів терміносистеми, критерії за якими їх поділяють. Питанню класифікації термінів за принципом їх утворення були присвячені праці таких науковців як В.М. Артюк [49], Г.О. Хацер [41], Ю.О. Семенчук [36], А.С. Д'яков [6], Т.Й. Лещук [26] та інші. Завдяки працям багатьох науковців було виокремлено теоретичні засади розмежування термінів у терміносистемах, загальні способи кваліфікації та виокремлення термінів у терміносистемах за принципом їх утворення.

На думку В.М. Артюк, для зменшення проблем з систематизації термінів та їх класифікації є актуальним розгляд їх структурно-семантичних характеристик та виокремлення окремих типів таких термінів [49, 79]. Деталізація процесу аналізу розповсюджених характеристик, які є властивими групам лексичних одиниць, утворить основу для підбору більш ефективних способів та засобів для аналізу термінологічної лексики. Розмежування способів кваліфікації термінологічних одиниць спеціалізованої лексики є важливою умовою для аналізу термінотворення.

Як зазначає Лещук Т.Й., для створення вичерпної характеристики термінологічних лексичних одиниць на основі їх властивостей, утворення, складових частин, задачею та частотою використання, необхідне застосування структурного та семантичного підходів для аналізу понять юридичної термінології [26, 46]. На основі проаналізованих наукових робіт, більшість науковців доходять висновку, що найбільш доречною є класифікація термінів на основні види: однокомпонентні або прості, тобто такі, що утворюються із однієї лексико-термінологічної складової та багатокомпонентні або складні, або такі, що утворені із двох або більше лексико-термінологічних складових. [6, 98].

Термін може визначатися як багатокomпонентний, якщо він буде утворюватися шляхом об'єднання у синтактичну конструкцію двох або більше слів, які матимуть зв'язок за значенням та будуть надавати характеристику окремого поняття, дії або процесу окремої наукової галузі діяльності. Виникнення комплексних термінів, зазвичай, зумовлюється необхідністю надання вже існуючому терміну більшої конкретизації, яка необхідна для кращого співвідношення такої термінологічної одиниці до дефініції наукового поняття, яке вона передає [22].

Найчастіше складні терміни будуть утворюватися у результаті об'єднання двох основних складових і буде сформованим за певними загальними моделями складання. Основним елементом у такій термінологічній одиниці виступатиме центральний елемент, який буде виражатися у називному відмінку і виступатиме іменником до якого приєднуватиметься елемент, який визначатиме його [41, 73]. У певних випадках до основних двох складових багатокomпонентних термінів можуть додаватися додаткові частини і утворюватимуть терміни словосполучення, які утворюють стійкі зв'язки, що зумовлюються дефінітивною задачею такого терміну і з додаванням таких частин до вже існуючого терміну він утворюватиме унікальну термінологічну одиницю, тому часто до складних термінів відносять терміни утворені за допомогою словосполучень.

При додаванні більше двох структурних одиниць для утворення терміну його багатозначність буде обмежуватися, а використання у тексті вимагатиме більшого простору і викликатиме збільшення обсягу юридичного тексту [32, 102]. Подібні терміни часто використовуються у юридичній термінології, що призводить до випадків скорочення таких термінів при перекладі, але такі дії можуть зашкодити коректності перекладу і, за умов, що такий термін було утворено відповідно до вимог, які мають бути дотримані термінологічною одиницею він має бути використаний саме у такому вигляді [6, 13]. Головна роль термінологічної одиниці у юридичному тексті, виявляється у наданні характеристики певному поняттю або процесу, тому деякі терміни зазнають змін і можуть утворювати багатокomпонентні терміни, як результат розвитку юридичної галузі.

На основі розглянутих досліджень, можливо розділити терміни у юридичних текстах англійської мови на такі: прості або однокомпонентні, складні або багатокомпонентні та терміни, які утворені за допомогою словосполучень.

Однокомпонентні терміни є найбільш розповсюдженими у англійській мові і утворюються за допомогою одного слова, яке виникає, як дефініція певного процесу чи фізичної особи, учасника юридичного процесу, наприклад: «*deal*» – угода, «*bailiff*» – судовий пристав, «*custody*» – арешт, «*judge*» – суддя, «*demand*» – вимога [70].

Багатокомпонентні або складні терміни утворюються при об'єднанні двох основ різних слів, такі терміни можуть писатися як через дефіс так і разом, наприклад: «*self-defense*» – самооборона, «*lawsuit*» – судовий позов, «*checkbook*» – чекова книжка, «*acre-shot*» – місцевий податок на землю, *landowner* – власник прилеглої нерухомості, «*background*» – минуле [70].

Окремим різновидом складних термінів виокремлюють терміни, які утворені словосполученнями, зазвичай вони мають найбільш комплексну структуру, що зумовлена унікальним взаємозв'язком між кожним компонентом такого терміну, наприклад: «*bear false witness*» – надавати неправдиві свідчення, «*best evidence rule*» – правило подання оригінальної документації, «*cast aspersions*» – обвинувачувати, висувати обвинувачення, «*fair trade agreement*» – договір відкритої торгівлі, «*good faith reliance*» – обґрунтована довіра [70].

Термінологічні одиниці утворені словосполученням є особливими, оскільки використовується для визначення унікального поняття у юридичній системі. Таке призначення унеможлиблює використання такого терміну поза межами визначеної терміносистеми, адже будь-які зміни до порядку слів у такому терміні можуть цілком змінити його значення, або ж позбавити його значення в цілому. Оскільки кожна складова термінологічної одиниці, що утворена словосполученням виступає автономною, навіть при розділенні словосполучення така складова не втрачатиме свого значення, але при зміні порядку використання таких складових, термінологічне значення буде втрачатися, наприклад: «*while they are on jury service*» – поки вони виконують обов'язки присяжних або «*some additional service can be provided for jury*» – присяжним можуть бути надані додаткові послуги.

Український вчений-перекладознавець В.І. Карабан у своїх роботах приділяв увагу особливостям утворення термінів у юридичній терміносистемі і на основі проведених досліджень надає таку класифікацію термінологічних одиниць за їх морфологічними особливостями:

- терміни, що є простими, наприклад: «*advice*» – порада, «*harm*» – шкода, «*law*» – закон, «*crime*» – злочин, «*right*» – право;

- терміни, що утворюються від простих, наприклад: *lawless* – беззаконний, «*lawmaker*» – законодавець, «*criminal*» – злочинець, «*criminality*» – злочинність, «*judgment*» – вирок;

- комплексні терміни, такі терміни утворюються шляхом об'єднання декількох термінологічних одиниць, наприклад: «*courtroom*» – судова зала, «*cross-examination*» – перехресний допит, «*eyewitness*» – очевидець, «*civil rights*» – громадянські права, «*public facilities*» – громадські заклади [14].

На основі аналізу термінотворення у юридичній терміносистемі можливо виокремити твердження, що найбільший прошарок термінологічних одиниць утворений компонентами, термінами, які утворилися від простих термінологічних одиниць і є похідними від вже існуючих термінів. У процесі аналізу юридичної терміносистеми було визначено, що для утворення нових, похідних термінів здебільшого використовується спосіб додавання суфіксу до простого терміну.

У більшості випадків до основного терміну у формі іменника, прикметника або дієслова додається суфікс і утворює новий, похідний термін, який має власне, унікальне значення і надає можливість уникнути необхідності утворення нового кореня для терміну. Суфіксальний спосіб утворення термінів є розповсюдженим, що зумовлює певні закономірності при додаванні окремого суфіксу до дієслів або прикметників.

При утворенні похідного терміну суфіксальним способом зазвичай використовують такі суфікси, як: -ing («*argue* – *arguing*, *traffic* – *trafficking*, *counsel* – *counseling*»), -ory («*advice* – *advisory*, *derogate* – *derogatory*, *accusation* – *accusatory*»), -ery («*trick* – *trickery*, *dupe* – *dupery*, *recover* – *recovery*») -ary («*arbiter* – *arbitrary*, *custom* – *customary*, *discretion* – *discretionary*»), -ance («*convey* – *conveyance*, *assure* –

assurance, comply – compliance»), -ion («adjunct – adjunction, distort – distortion, dissect – dissection»), -ation («affiliate – affiliation, approbate – approbation, contaminate – contamination»), -ition («contrite – contrition, requisite – requisition, acquire – acquisition»), -ee («employ – employee, lease – lessee, trust – trustee»), -er («employ – employer»), -or («assign – assignor, transfer – transferor, arbiter – arbitrator»), -ment («abandon – abandonment, renounce – renouncement, employ – employment») [70, 72].

На основі аналізу суфіксального способу створення нових термінологічних одиниць, можливо визначати, що суфіксальний спосіб термінотворення є найбільш продуктивним засобом створення нових лексичних одиниць у терміносистемі юридичної науки. При додаванні до основи певного суфіксу він виконує особливі трансформації відносно терміну до якого він приєднаний. Основний термін змінює своє значення і може визначатися іншою частиною мови, змінює лексичні та граматичні аспекти основного терміну, надає похідній лексичній одиниці нового значення та змінює родову ознаку іменника [6].

На відміну від суфіксального способу термінотворення, який частіше використовують для утворення похідних термінів від вже існуючих іменникових термінологічних одиниць, префіксальний спосіб складання нових термінів є найбільш продуктивним при додаванні такого префіксу до дієслівної термінологічної основи.

Для префіксального термінотворення характерним є створення певного зв'язку між основним поняттям та похідним, цей зв'язок може виражати протидію або заперечувати поняття від якого походить термін, також він може виражати зв'язок між термінами від основного до похідного.

Для утворення похідного юридичного терміну способом префіксації зазвичай використовують такі префікси: *dis-* («*regard – disregard, ability – disability, claim – disclaim, credit – discredit*»), *co-* («*equal – coequal, worker – co-worker, occurrence – co-occurrence, operate – cooperate*»), *counter-* («*claim – counterclaim, act – counteract, balance – counterbalance, argument – counter-argument*») [70, 72].

На основі аналізу термінотворення шляхом афіксації у юридичній терміносистемі, варто визначати, що більшість нових термінологічних одиниць утворюються шляхом суфіксації та префіксації вже існуючих термінологічних основ,

і є найбільш ефективними для розширення термінологічної бази, постфікси, які утворюють нові юридичні терміни зустрічаються досить рідко і демонструють низьку ефективність утворення нових термінологічних одиниць у юридичній терміносистемі.

Наступним прошарком системи юридичної термінології будуть виділятися складні або комплексні терміни, такі терміни можуть об'єднувати у собі декілька основ або будуть складатися у словосполучення з різних слів, писатимуться через дефіс. Такі терміни зазвичай відносять до складних, комплексних або термінів словосполучень. Поява та використання таких термінів часто зумовлюється вимогами правового процесу для уточнення певної дії або її кваліфікованої структуризації [14].

Терміни, які утворилися за допомогою об'єднання двох основ є розповсюдженими у англійській терміносистемі, наприклад: «*headquarters*» – головний офіс або штаб-квартира, «*lawmaker*» – законодавець, «*policeman*» – поліцейський, «*courtroom*» – судова зала, «*wrongdoing*» – протиправна дія, «*overrule*» – відхилення рішення суду попередньої інстанції, «*cracksman*» – злодій зломлювач, «*beforehand*» – попередня оплата, аванс [70, 72].

Комплексні терміни, які складаються з декількох основ, можуть записуватися не одним словом, а з використанням дефісу, такі терміни зазвичай використовуються як характеристика певної дії чи факту. До таких термінологічних одиниць відносяться: «*self-evident*» – такий, що не потребує доказування, «*date-stamped*» – з відміткою дати, «*above-mentioned*» – вищезазначений, «*child-stealing*» – викрадення дітей, «*long-lasting*» – довготривалий, «*non-consent*» – відсутність згоди, «*non-fulfilment*» – невиконання, «*go-between*» – посередництво, «*self-serving*» – дія у власних інтересах, «*death-dealing*» – смертельний [70, 72].

Завдяки науковим дослідженням термінотворення шляхом осново складання, було виокремлено декілька підходів їх диференціації, один з таких підходів, це виокремлення термінологічних одиниць, які складають словосполучення із вираженою основою, до якої приєднуються інші складові, такий поділ розглядає терміни словосполучення які мають центральним компонентом дієслівні,

прикметникові та іменникові складові, що і будуть виступати ядром такого терміну і забезпечуватимуть його структурну цілісність.

До термінів словосполучень, які утворилися з використанням дієслівної основи можливо виділити такі приклади: «*file a motion*» – подання клопотання, «*draft a will*» – складання заповіту, «*issue a writ*» – видача судового наказу, «*amend a law*» – внесення змін до закону, «*abate a tax*» – відміна податку його зменшення, «*abolish a remedy*» – скасування права захисту, «*sue for damages*» – подання позову про відшкодування збитків, «*enter a judgment*» – винесення судового рішення, «*wave a right*» – відмова від права певної дії, «*grant certiorari*» – надавати матеріали справи для перегляду судом вищої інстанції, «*overrule an objection*» – відхилення судом заперечень сторони, «*sustain a plea*» – задовольнити клопотання, «*hold harmless*» – позбавляє відповідальності, «*make testimony*» – давати свідчення, «*make restitution*» – відшкодування, «*enforce a contract*» – зобов'язання виконання контракту, «*find for*» – рішення на користь [70, 72].

Терміни, які утворилися шляхом приєднання до основи вираженої прикметником, у юридичній сфері використовуються для деталізації вже існуючого терміну або надання йому ширшого визначення у контексті. Серед термінів, які утворилися із використанням словосполучень із прикметником можливо виділити наступні: «*completely updated*» – повністю оновлений, «*specifically related*» – має конкретний зв'язок, «*thoroughly investigated*» – ретельно досліджений, «*truly committed*» – беззаперечний учасник злочину, «*fully accountable*» – несе повну відповідальність, «*highly confidential*» – суворо конфіденційна інформація, «*mutually agreeable*» – погоджений між сторонами, «*legally binding*» – юридичні зобов'язання, «*explicitly stated*» – чітко викладений, «*duly executed*» – виконаний належним чином, «*strictly prohibited*» – суворо заборонений, «*readily available*» – у вільному доступі, «*inherently dangerous*» – небезпечний за будь-яких умов, «*unjustly enriched*» – незаконно збагачений, «*absolutely void*» – абсолютно недійсний, «*sufficiently relevant*» – достатньо важливий, «*morally reprehensible*» – морально неприйнятний, «*clearly erroneous*» – очевидно хибний [70, 72].

Наступним видом термінів словосполучень виокремлюють терміни, які складені на основі використання іменника, як головної частини словосполучення, особливістю таких термінологічних одиниць є те, що залежні слова можуть виступати прикметниками або дієприкметниками, а у деяких випадках іншими іменниками. Такі терміни поширені у юридичній термінології і зазвичай допомагають з визначенням контексту певного поняття, наприклад: «*legal profession*» – юридична професія, «*prior consent*» – попередня згода, «*written permission*» – письмовий дозвіл, «*criminal misconduct*» – кримінально-протиправна поведінка, «*appellate courts*» – суди апеляційної інстанції, «*statutory violation*» – порушення статутного права, «*fraudulent conveyance*» – передача майна з шахрайських мотивів, «*material point*» – важливий момент, «*legal recourse*» – правовий засіб, «*substantial evidence*» – суттєвий доказ, «*abiding conviction*» – сталі переконання, «*conclusive evidence*» – беззаперечний доказ, «*judicial proceeding*» – судовий розгляд, «*cause of action*» – підстава подання позову, «*due process*» – законна процедура, «*trial court*» – суд першої інстанції [72].

Терміни словосполучення у англійській юридичній термінології, часто утворюються шляхом використання у словосполученнях прийменників, такі терміни виокремлюють, як окрему групу при диференціації способів термінотворення, і серед термінів прийменникового походження існує декілька підгруп. Термінологічні словосполучення, які утворюються з допомогою прийменників поділяються на три типи, ті які починаються з прийменникової одиниці та такі, у яких прийменник виражає підрядність у зв'язках між складовими термінологічної одиниці. До третього типу відносяться особливі словосполучення, вони є безприйменниковими, що зумовлює те, що зв'язок між термінологічними одиницями буде утворюватися лише при їх коректному порядку запису та збереженні змісту складових понять.

Терміни словосполучення, які мають на початку прийменник у юридичній термінології виступають англійськими сталими прийменниковими фразами, наприклад: «*on account of this*» – з цієї причини, «*out of the ordinary*» – незвичайний, «*for a still stronger reason*» – з підстави, яка є важливішою, «*in the main*» – головним чином, «*by reason of*» – внаслідок, «*beyond the reach of law*» – недосяжний для

правосуддя, «*below the surface*» – приховані наміри, «*behind the scenes*» – за лаштунками, «*out of use*» – право або майно, яке не використовується, *as stated earlier* – як зазначалося раніше [70].

Терміни словосполучення з використанням прийменників часто утворюються з метою передачі характеру підрядного зв'язку між складовими даного словосполучення, які виражатимуть атрибутивні або об'єктні відносини між такими частинами терміна, наприклад: «*abandonment of a pleading*» – відмова у судовому клопотанні, «*abatement of taxes*» – зменшення або відміна податків, «*ability to contract*» – правоздатність укладання договорів, «*ability to pay*» – платоспроможність, «*alienation of affections*» – відчуження зав'язків, «*claim of title*» – претензія на право власності, «*inquiry into the truth*» – розслідування істини, «*loss of reason*» – неосудність особи, «*conditions of parole*» – умови дострокового звільнення, «*affidavit of service*» – повістка про вручення, «*issue of fact*» – спірний факт [72].

До окремого типу термінологічних словосполучень відносяться безприйменникові словосполучення, вони зазвичай об'єднують у собі дві іменникові основи або прикметникову основу разом із іменником. Такі термінологічні словосполучення не використовують жодних службових слів для підтримки зв'язку і виступають, як цільне поняття лише завдяки змісту термінологічної одиниці.

Прикладами таких термінів можуть бути такі термінологічні одиниці: «*abandoned land*» – покинута земля, «*abandoned property*» – покинуте майно, «*absolute legacy*» – безумовне спадкування майна у момент смерті спадкодавця, «*judicial power*» – судова влада, «*judicial tribunal*» – судовий трибунал, «*legal age*» – повноліття, «*late filing*» – подача документів після спливу терміну подачі, «*continuing contracts*» - діючі угоди, «*private action*» – позов фізичної особи, «*private property*» – приватна власність [72].

На основі проведеного аналізу можливо дійти висновку, що процес термінотворення у юридичній терміносистемі англійської мови передбачає використання загальноновживаних способів словотворення, проте виходячи із особливостей структури юридичного терміна, певні способи словотворення

проявляють більшу ефективність при створенні нового терміна. До основних способів термінотворення у англійській мові можливо віднести суфіксальний та префіксальний спосіб термінотворення. Окремим способом термінотворення у англійській мові є спосіб складання основ, такі терміни можуть записуватися, як одним словом так і через дефіс, або ж можуть об'єднуватися використанням прийменників. Окремим видом виступають безприйменникові терміни, які утворилися шляхом складання двох основ у словосполучення, оскільки вони об'єднуються виключно загальним значенням і не можуть використовуватися окремо один від одного, оскільки позначають загальноприйняте визначення у юридичній термінології.

2.2 Лексико-семантичні, морфологічні та синтаксичні аспекти англомовної юридичної термінології

Англомовна юридична термінологія утворює одну з найбільших та найскладніших терміносистем, тому її дослідження завжди викликало цікавість серед науковців лінгвістів. Для спрощення процесу розвитку юридичної терміносистеми було виокремлено певні особливості юридичної термінології, та прояви таких аспектів у юридичному тексті. Дослідженню таких явищ були присвячені роботи таких науковців, як Д. Сагер [64], В.І. Карабан [14], Д. Крістал [53], Г. Беднарек [50], Л. Шкіопу [66]. У попередньому підрозділі було розглянуто частину морфологічних аспектів термінотворення, а саме найпродуктивніші способи утворення нових термінологічних одиниць у терміносистемі, що надало змогу виокремити певні морфологічні особливості англомовної терміносистеми.

Проте, морфологічною особливістю юридичної терміносистеми визначають не лише засоби словотворення, а й велику кількість термінологічно навантажених фраз, які утворюються шляхом об'єднання декількох термінологічних словосполучень. Такої думки дотримується Д. Кістал та Л. Шкіопу, які зазначають, що основною морфологічною особливістю юридичної терміносистеми є можливість її категоризації за кількістю термінів словосполучень використаних у тексті. Дослідники надають наступну систему класифікації: основною частиною вони

виділяють прості терміни, складені із одного слова, наступну групу складають фрази утворені двома словами, трьома словами та чотирма словами, останньою групою, яку диференціюють дослідники є багатокomпонентні термінологічні фрази [53, 66].

Багатокomпонентні термінологічні одиниці є головною особливістю юридичної термінології, оскільки вони об'єднують у собі декілька термінів для виконання певної мети, прикладами таких фраз можливо навести наступні: «*declaration against penal interest*» – *оскарження інтересів у кримінальній справі*, «*violation of the equal protection clause*» – *порушення права рівності у доступі до судового захисту*, «*application for a temporary restraining order*» – *клопотання про надання тимчасового ордеру на обмеження* [70].

Основним морфологічним аспектом юридичної термінології є використання термінологічних одиниць, утворених різними способами термінотворення, у комбінації, для деталізації певних процедур та унеможливлення неоднозначного трактування юридичних вимог.

Через використання великого обсягу юридичних термінологічних конструкцій вихідний текст буде достатньо об'ємним і довжина речень такого тексту не буде звичною для читача. Це зумовлює одну із синтаксичних особливостей юридичної термінології, а саме те, що вона призводить до використання термінологічно нагромаджених речень, які є об'ємними і складними для сприйняття. На основі дослідження Г. Беднарк, було визначено, що основною причиною використання довгих, термінологічно нагромаджених речень є обов'язок законодавця унеможливити багатозначне трактування правового процесу та процедур, що із ним пов'язані, оскільки це може призводити до негативних наслідків правозастосування [50].

Наступною синтаксичною особливістю дослідниками було визначено використання великої кількості номінативів у юридичній термінології. Номінативи проявляються різними способами, але саме юридична терміносистема володіє найбільшим обсягом номінативних термінів словосполучень, оскільки потребує чіткої деталізації процесів юридичної галузі. Утворення номінативних одиниць передбачає мовленнєву трансформацію за якої слова, у більшості випадків дієслова,

отримують характеристику іменникової одиниці. Номіналізація у юридичній термінології є необхідною, оскільки дозволяє уникати персоналізації при написанні правового тексту, таким чином забезпечуючи неупередженість законодавства з моменту його написання.

Юридична термінологія характеризується застосуванням номінативних модифікацій іменникових груп, наприклад: «*any instalments then remaining unpaid of the rent*» - будь-які несплачені частини орендної плати. Використання номінативних трансформацій у юридичній терміносистемі допомагає підтримувати точність юридичного тексту, проте внаслідок нагромадження номінативної термінологічної бази, зумовлює складність тексту для сприйняття і розуміння, а також збільшує час на його тлумачення, яке вимагає спеціальних знань [70].

Не зважаючи на те, що номіналізація, як синтаксична особливість зустрічається і за межами юридичної термінології, саме у ній вона набула масового поширення, оскільки у юридичних документах не допускається персоналізація особи. Прикладом такої трансформації можуть виступати: «*decide – make a decision*», «*sever – effect a severance*» [70]. Такі приклади номінативного перетворення є прикладом формалізації юридичного тексту, проте подібні трансформації можуть призводити до погіршення передачі інформації, оскільки дієслова чіткіше передають зміст деяких понять.

Номіналізація у юридичній термінології має як позитивні так і негативні аспекти, вона може ускладнювати розуміння тексту та вимагатиме від читача глибоких знань юридичного процесу, але вона допомагає спростити передачу інформації і виразити дію через надання їх тематичного забарвлення, хоча це призводить до таких явищ, коли дієслівна основа часто приховується у подовжених іменниках [14].

Отже, основними синтаксичними особливостями юридичної термінології можливо виокремити використання конструктивно нагромаджених речень, які використовуватимуть декілька термінів або термінів словосполучень і такі речення зазвичай будуть достатньо довгими, що ускладнює процес розуміння. Наступною синтаксичною особливістю було виокремлено часте застосування номінативних

трансформацій, які можуть бути складними для сприйняття, але допомагають краще передавати інформацію про певні дії.

Лексико-семантичні особливості юридичної термінології зумовлені кількістю лексичних значень, які розглядаються як одиниці плану вираження, вони є надзвичайно великими та різноманітними. Натомість кількість номінативних одиниць значно менша, оскільки більшість із них має кілька значень. Через це дослідження часто зосереджуються не на всій системі, а на окремих підсистемах, які формуються всередині термінологічної системи. Можливість виділяти структуровані лексичні об'єднання у складі спеціалізованої лексики зумовлюється системним характером виникнення термінологічних одиниць.

На думку дослідниці С.М. Верещук слова, які мають спільні ознаки, утворюють у пам'яті мовців певні групи, усередині яких існують різноманітні взаємозв'язки. Завдяки цьому словниковий склад мови можна послідовно описувати через розподіл лексичних одиниць за спільними змістовими або поняттєвими ознаками. Таким чином, лексична система функціонує як упорядкована структура, в якій слова взаємопов'язані семантичними відношеннями [4]. На основі такої думки можливо дійти висновку, що терміни юридичної терміносистеми можливо об'єднати у окремі лексико-семантичні кластери, які будуть об'єднуватися спільним спрямуванням або галуззю використання всередині правової терміносистеми.

Існування у терміносистемах певних об'єднань термінологічних одиниць за значенням та спрямуванням підтверджується дослідженнями таких науковців як О.О. Селіванова [35], Ю.О. Семенчук [36], Н.П. Канонік [13]. На основі результатів досліджень науковці дійшли висновку, що лексико-семантичне об'єднання можна визначити як сукупність лексичних одиниць, об'єднаних спільністю змісту та відображенням поняттєвої, предметної чи функціональної схожості явищ. У основі такого об'єднання є спільна семантична ознака, що поєднує всі його елементи. Ця ознака може називатися інтегральною семою, архісемою чи груповим маркером [13]. Наявність такої дефінітивної ознаки є обов'язковою умовою, якою мають володіти всі термінологічні одиниці такого об'єднання.

Системність юридичної термінології виражається здатністю слів до асоціативної взаємодії, саме через це термінологічні одиниці розглядаються не окремо, а у комбінації з іншими, які є близькими їм за значенням. Змога аналізувати такі термінологічні одиниці зумовлює необхідність формування таких термінів у лексико-семантичні кластери. Завдяки такому підходу досягається оптимальна ефективність аналізу значення термінів у межах певної, чітко структурованої системи.

Залежно від частиномовної приналежності елементів лексико-семантичні об'єднання можуть бути гомогенними (з однаковою частиномовною приналежністю компонентів) або гетерогенними (з елементами різних частин мови). Через це в науковому вжитку існують різні терміни – «лексико-семантичне поле», «лексико-семантична група», «тематична група». Часто ці терміни вживаються без чіткого розмежування [36].

На відміну від цього, тематична група не має ієрархічної організації та загальної семантичної основи для всіх компонентів. Вона являє собою об'єднання рівноправних лексем, пов'язаних з певною темою або типовою ситуацією. Науковці вважають, що саме аналіз лексико-семантичних полів є більш обґрунтованим, ніж аналіз тематичних груп [13, 42].

Лексико-семантичне поле складається з окремих груп, які можуть визначатися за частиномовною приналежністю або сполучуваністю, а також об'єднувати одиниці за поняттєво-категоріальним рівнем. Характерною для нього є ієрархічна організація з виокремленням ядра та периферії. Ядерні елементи групуються навколо домінантного компонента та вживаються частіше, тоді як периферійні елементи більш численні та розміщені зонально залежно від ступеня віддаленості від ядра [37].

Склад лексико-семантичного об'єднання є відкритим – нові елементи можуть додаватися, а старі зникати. Одиницею такого поля є лексико-семантичний варіант терміна, який входить до структури завдяки своїй семантичній спорідненості з основною схемою. Компоненти взаємодіють між собою, що зумовлює динамічність усієї системи. Через полісемію слів встановити чіткі межі між полями часто складно. Одна лексема може належати до різних полів через свої різні значення або навіть

завдяки одному значенню, яке має семантичну спорідненість із різними поняттями. Це надає лексико-семантичним кластерам гнучкої, динамічної структури.

Лексико-семантичні кластери є особливими об'єднаннями термінологічних одиниць, які утворюються шляхом виокремлення із загальної терміносистеми певній наукової галузі, групи термінологічних одиниць, які об'єднуються однією підсистемою тематикою всередині вже існуючої терміносистеми. Для більшості наукових терміносистеми виокремлення лексико-семантичних груп є складним, а інколи навіть неможливим процесом. У випадку з юридичною терміносистемою поділ термінологічних одиниць на окремі кластери спрощується існуванням різних видів права у системі правових відносин, які об'єднують у собі окремі, спеціалізовані знання, які відносяться до окремого прошаку правової системи. На думку науковців для юридичної терміносистеми характерним є існування лексико семантичних об'єднань за ознаками виду правової діяльності, таких як конституційне право, міжнародне право, сімейне право, цивільне право, адміністративне право та інші.

Проблемою такого підходу є те, що через велику кількість видів правовідносин, кількість лексико-семантичних полів стає занадто великою, і зумовлює неможливість виокремити достатню кількість унікальних для такого права термінів, проте для вирішення цієї проблеми науковці рекомендують об'єднати існуючі галузі юриспруденції у більші підгрупи, які матимуть спільне спрямування і відповідно зможуть утворити окремі, об'єднані загальним використанням та спрямуванням об'єднання термінологічних одиниць [28].

На основі такого підходу можливо виокремити такі лексико-семантичні кластери у юридичній терміносистемі:

- публічне право (*public law*), яке об'єднуватиме у собі термінологію галузей права, які регулюватимуть відносини між особою та державою, наприклад: «*jurisdiction*» – юрисдикція, «*sovereignty*» – суверенітет, «*law*» – закон або право, «*abolish*» – скасовувати, «*abettor*» – підбурювач або співучасник, «*abduction*» – викрадення, «*burglary*» – крадіжка зі зломом, «*criminal act*» – кримінальне правопорушення, «*prosecution*» – кримінальне переслідування, «*levy*» – мито, «*abjuration of allegiance*» – відмова від громадянства, «*exclusionary rule*» – правило

виключення незаконних доказів, «*prisoner*» – в'язень, «*Constitutional rights*» – Конституційні права [72];

- приватне право (*private law*), яке буде об'єднувати терміни, що використовуються для регулювання відносини між фізичними та юридичними особами, наприклад: «*property*» – майно, «*ownership*» – право власності, «*legal agreement*» – юридична угода, «*abandonment of a child*» – залишення дитини, «*legacy*» – спадок, «*abatment of legacy*» – зменшення спадщини, «*legal action*» – правовий позов, «*liability*» – матеріальна відповідальність, «*damages*» – збитки, «*famiy law*» – сімейне право, «*custody*» – опіка або піклування, «*tort*» – делікт або цивільне правопорушення [72];

- міжнародне право (*international law*) об'єднуватиме у собі термінологію, що використовується у галузі права для врегулювання правовідносин між державами та національними органами держав, наприклад: «*treaty*» – міжнародний договір, «*convention*» – конвенція, «*espionage*» – шпигунство, «*deportation*» – депортація, «*international tribunal*» – міжнародний трибунал, «*extradition*» – екстрадиція, «*asylum*» – притулок, «*abode*» – місце проживання, «*abalienate*» – відчужувати права на територію, «*resolution*» – резолюція міжнародного органу, «*protocol*» – протокол, «*diplomatic immunity*» – дипломатична недоторканість, «*foreign phrases*» – іноземні фрази, «*human dignity*» – людська гідність [70];

- економічне та комерційне право (*economic and commercial law*) матиме у собі термінологію, що використовується у правовідносинах підприємництва та господарських спорах, наприклад: «*legal tender*» – законний платіжний відбір, «*ability to pay*» – платоспроможність, «*accumulated earning*» – накопичений прибуток, «*trademark*» – торгівельна марка, «*abandonment of a trademark*» – відмова від торгівельної марки, «*copyright*» – авторське право, «*patent*» – патент, «*merger*» – об'єднання компаній, «*joint venture*» – спільне підприємництво, «*corporate liability*» – корпоративна відповідальність, «*accessory contract*» – додатковий договір, «*compromise*» – компромісне врегулювання, «*shareholder*» – акціонер, «*employment contract*» – трудовий договір [70].

Висновки до розділу 2

У підрозділі 2.1 було досліджено загальні способи утворення термінологічних одиниць у системі термінології юридичного спрямування. На основі досліджень було виокремлено загальні способи термінотворення, які є характерними для більшості наукових галузей, а також підходи до розмежування способів утворення нових термінологічних одиниць, загальні підходи до їх вивчення та систематизації.

На основі аналізу існуючих термінологічних одиниць було визначено способи найбільш продуктивного термінотворення та надано основну характеристику їхнього розмежування та особливостей їх утворення. Створення юридичних термінів використовує загально прийняті словотвірні підходи такі, як афіксація, суфіксація та префіксація, складання основ та інші. Проте для юридичної термінології певні способи мали більшу продуктивність в утворенні нових термінів, на відміну від інших.

На основі аналізу загальних підходів до термінотворення було визначено параметри класифікації існуючих термінів, а саме надано характеристику основним або простим термінам, вони складають основу терміносистеми і виступають базовими складовими інших термінів, вони є своєрідним ядром термінотворення і вибудовують навколо себе понятійно-категоріальний апарат. Наступними визначаються терміни похідного характеру, вони створені на основі вже існуючих термінів із використанням загальних способів термінотворення таких, як суфіксація, префіксація або складання основ. Такі терміни складають найбільшу частину терміносистеми і використовуються для уточнення юридичних процесів та дій, виступають дефініціями внутрішніх процесуальних особливостей правової системи.

Використовуючи результати аналізу класифікації термінів у терміносистемі було виокремлено способи термінотворення, які є характерними для утворення термінів у правовій сфері. Найбільш розповсюдженими та продуктивними способами термінотворення у юридичній терміносистемі було визначено префіксацію та суфіксацію. Суфіксація допомагає утворити похідний термін від вже існуючого терміну і зазвичай при такій трансформації основного терміна він змінює не тільки власну дефініцію, а й те до якої частини мови він буде відноситися, таким чином

іменникова основа терміна може змінюватися отримуючи інший спосіб вираження і вповідаючи на інші питання відносно основного або первинного терміна. Префіксація, як спосіб правового термінотворення зазвичай використовується відносно дієслів і направлена на демонстрацію виношення такої дії до її результатів,, або уточнення взаємозв'язку між дією та ціллю такої дії.

Наступними термінами були визначені комплексні терміни, які утворюються шляхом складання основ двох термінологічних одиниць, такий підхід дозволяє описати зв'язок між діями та наслідками також дії, або утворити конкретний термін для опису певного процесу у правовому середовищі. Комплексні терміни утворюються з використанням прийменників або без них, і об'єднують між собою терміни виражені різними частинами мова, такими як прислівники, дієслова або іменники.

У підрозділі 2.2 було узагальнено основну інформацію про синтаксичні, морфологічні та лексико-семантичні особливості юридичної термінології та терміносистеми в цілому. Серед морфологічних особливостей було виокремлено, за результатами попереднього аналізу термінотворення, використання великої кількості похідних термінологічних одиниць та їх комплексного використання у реченнях. До синтаксичних особливостей було віднесено специфічну деталізацію з використанням термінів, яка ускладнює розуміння юридичного тексту, а також вимагає написання речень більшого обсягу, а також часте застосування номінативів для уникнення персоналізації правового тексту.

Завдяки дослідженню лексико-семантичних особливостей юридичної термінології було виокремлено основну особливість юридичної терміносистеми, а саме її чітку розподіленість на підсистеми за допомогою використання різних правових галузей, оскільки кожна галузь має власні унікальні для неї термінологічні одиниці. Завдяки цим особливостям, термографією досліджуються можливості кращої систематизації термінологічного масиву при укладанні нових термінологічних словників і спрощення їхнього використання та пошуку необхідних термінів.

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1 Основні способи перекладу юридичних термінів з англійської на українську мову

Переклад юридичного тексту вимагає високих професійних навичок від спеціаліста, а також розуміння специфіки та структури подібного тексту, термінологічна насиченість юридичних текстів становить визначну проблематику для виконання коректного перекладу. На основі попереднього аналізу особливостей юридичного тексту та дискурсу, та термінологічних одиниць, які у ньому використовуються можливо дійти висновку, що при перекладі таких текстів виникає необхідність не тільки у пошуках необхідних умовних відповідників, а й у коректній передачі терміна та його контекстуального значення у такому тексті, оскільки при неточному перекладі термінологічної одиниці може змінюватися загальне значення юридичного документа у правовому полі.

Для спрощення роботи перекладача, дослідниками було виокремлено та систематизовано загальні підходи до перекладу юридичних термінів, які можуть бути використані у випадках коли необхідно перекласти складні термінологічні конструкції, або у випадках коли відсутній необхідний відповідник в українській мові. Дослідженню способів перекладу фахової термінології були присвячені праці таких вчених, як Дудка А.А. [9], Коваленко А.Я. [18], Карабан В.І. [14], Логінова Л.В. [27, 28], Долинський Є.В. [7], Киричук Л.М. [16].

Науковцями не було створено єдиного, узагальненого визначення юридичного терміна, проте більшість дослідників мають схожі підходи до визначення цього поняття. Наприклад, Л. Біель визначає юридичний термін, як: «слово або фразу, що містить чітке, спеціалізоване значення у правовій площині і використовується для опису понять, процесів, прав та обов'язків або організацій, і проявляється чіткістю, порядком слів та особливим використанням у контексті юридичного тексту або дискурсу» [51].

На думку Логінової Л.В.: «Юридичний термін – це спеціальне слово, яке вживається у законодавстві і становить узагальнене визначення певного правового поняття та має чітке значення» [28].

На основі результатів досліджень науковців перекладачів було визначено, що існуючі загальні способи перекладу, можуть ефективно застосовуватися для перекладу науково-технічного тексту та юридичного тексту. Проте, оскільки юридичний дискурс та юридичний текст насичені термінологічними одиницями, деякі із способів загального перекладу є більш ефективними і використовуються частіше.

Основними способами перекладу юридичних термінів Долинський Є.В. визначає: використання повного україномовного еквіваленту; запозичення при якому використовується певна латинська частина терміна із залученням україномовного еквіваленту; виконання описового перекладу складного терміна; транскрибування та транслітерація термінологічної одиниці; калькування безеквівалентного терміна [7].

Коваленко А.Я. визначає наступні способи виконання перекладу юридичних термінів, як основних, при перекладі англomовної юридичної літератури: визначення існуючого україномовного еквіваленту; спосіб калькування англomовного слова чи словосполучення; транскрибування термінологічної одиниці; виконання перекладу з використанням родового відмінку та прийменникових конструкцій; описовий спосіб перекладу терміна [17].

У своєму дослідженні Дудка А.А. виокремила такі способи перекладу юридичних термінів, які викликають лексичні перетворення, а саме: спосіб транслітерації та транскрипції; спосіб перекладу калькуванням або дослівний переклад; способи лексико-семантичного заміщення, такі як конкретизація, модуляція та генералізація [9].

На основі аналізу досліджень науковців, присвячених способам перекладу термінів у юридичному тексті та дискурсі, можливо дійти висновку, що кожен науковець надає перевагу певним, загальним способам перекладу, проте виокремлюються такі, які зустрічаються найчастіше. До таких способів можливо віднести: спосіб перекладу із застосуванням еквіваленту, для англomовного терміна,

який існує в українській мові; спосіб запозичення, який використовує терміни англomовного походження для передачі їх значення українською мовою; спосіб описового перекладу, який є розповсюдженим не зважаючи на певні обмеження пов'язані із рівнем обізнаності перекладача із процесуально-правовою системою права; спосіб транскрибування терміна, який використовується для передачі термінів за їх звучанням у мові оригіналу; транслітерація, яка полягає у передачі слова із використанням літер алфавіту цільової мови для заміни мови оригіналу; способи конкретизації та генералізації спрямовані на заміну юридичного терміна мовною одиницею, яка матиме ширше або вужче значення відповідно; спосіб модуляції або смислового розвитку при перекладі юридичних термінів допомагає замінити існуючий термін словом або словосполученням, яке виходить зі значення оригінальної термінологічної одиниці.

Основним і найпоширенішим способом виконання перекладу юридичних термінів при перекладі правових текстів є використання повного лексичного еквівалента, який існує в українській мові і використовується у правовій сфері нашої країни для позначення такого самого поняття або процесу у системі права. Такі терміни, зазвичай вносяться до спеціалізованих словників або відображені у законодавчих документах нашої країни з описом їхнього значення.

Прикладами термінів, які зазвичай перекладаються шляхом використання способу повного лексичного еквіваленту відносяться такі: «*plaintiff*» – *позивач*, «*defendant*» – *відповідач або обвинувачений*, «*witness*» – *свідок*, «*evidence*» – *докази*, «*appeal*» – *апеляція (апеляційна скарга)*, «*jurisdiction*» – *юрисдикція (нідсудність)*, «*fraud*» – *шахрайство*, «*contract*» – *договір*, «*negligence*» – *недбалість (як форма вини)*, «*confiscation*» – *конфіскація*, «*damages*» – *збитки*, «*testimony*» – *свідчення*, «*judge*» – *суддя*, «*jury*» – *присяжні*, «*judicial examination*» – *судовий розгляд*, «*common law*» – *загальне право*, «*the courts*» – *суди*, «*criminal law*» – *кримінальне право*, «*negligence*» – *недбалість* [70, 72].

Використання при перекладі англomовного терміна його україномовного еквівалента вимагає знання юридичної термінології і зазвичай подібні терміни є

розповсюдженими у правовій системі України, оскільки використовуються у схожих ситуаціях для пояснення ідентичних понять або процесуальних аспектів.

Наявність повного лексичного еквівалента терміна, який необхідно перекласти зумовлюватиметься лише наявністю подібного поняття або процесу в українській правовій системі, але при перекладі юридичного тексту, який походить із країни яка користується іншою правовою системою можливе виявлення термінів, які не існують в правовій системі нашої країни, так звані без еквіваленті терміни.

Застосування різних способів перекладу юридиної термінології є запорукою коректності отриманого перекладу із збереженням його ключових аспектів та унеможливлення втрати інформації чи її видозміни у процесі безпосереднього перекладу. Проте не завжди в українській мові можливо знайти існуючий мовний еквівалент терміна англomовного походження, оскільки правові системи нашої держави, часто мають значні відмінності від системи права англо-саксонського типу. Дані способи перекладу можливо використати на практиці для перекладу уривків із судових справ, які матимуть у собі юридичні терміни, що вимагатимуть різних підходів до їхнього перекладу.

Наприклад у справі *Boumediene v. Bush*: «*The writ of habeas corpus is itself an indispensable mechanism for monitoring the separation of powers. The test for determining the scope of this provision must not be subject to manipulation by those whose power it is designed to restrain*» – «Наказ habeas corpus (наказ про доставлення затриманого до суду) виступає незамінним механізмом для контролю за поділом влади. Тест для визначення сфери дії цієї норми не повинен підлягати маніпуляціям з боку тих, чия влада він створений обмежувати» [73].

У даному перекладі було використано наступні способи перекладу термінів: для терміна «*writ*» – «наказ» застосовано спосіб генералізації, оскільки даний термін відноситься до системи судового процесу і не має прямого відповідника в українській правовій системі, тому найкращим способом було використання поняття пов'язаного за родовою ознакою, а саме «судовий наказ». При перекладі терміна латиномовного походження *habeas corpus* (габеас корпус) допустимо було використати спосіб транскрибування, проте за загальною практикою при перекладі юридичних

документів терміни надані латиною зберігаються у їх оригінальній формі. Тому для перекладу цього терміна було застосовано спосіб транслітерації, для передачі терміна і спосіб описового перекладу для пояснення його значення. Стандартизований юридичний термін, який часто вживається «*separation of powers*» було перекладено шляхом використання способу калькування, як «поділ влади». За допомогою способу смислового розвитку або модуляції було перекладено термін «*provision*», який використовується для позначення норми закону, тому для збереження значення і надання точності перекладу відносно української правової системи було замінено варіант «положення» на варіант перекладу – «норма права».

У справі *United States v. Nixon*: «*The President's counsel ... reads the Constitution as providing an absolute privilege of confidentiality for all Presidential communications. Many decisions of this Court, however, have unequivocally reaffirmed the holding of Marbury v. Madison that '[i]t is emphatically the province and duty of the judicial department to say what the law is.'*»[73].

Переклад: «Адвокати Президента тлумачать Конституцію так, ніби вона надає абсолютний привілей конфіденційності для всіх президентських комунікацій. Однак багато рішень цього Суду недвозначно підтвердили правову позицію, викладену у справі Марбері проти Медісона, що “саме до компетенції та обов’язків судової гілки влади належить визначати, що є законом”».

Для перекладу даного уривку необхідно використати комбінацію декількох способів перекладу термінологічних одиниць, а саме конкретизацію, модуляцію запозичення та еквівалента, транскрибування та адаптації. Аналіз способів перекладу: спосіб конкретизації, спосіб запозичення чи еквівалента, спосіб модуляції, спосіб транскрибування. У даному випадку термін «*counsel*» може мати декілька значень, а саме перекладатися як «радники» або «адвокати», виходячи із контексту вживання даного терміна та використавши спосіб конкретизації, можливо перекласти цей термін саме як «адвокати», оскільки мова йде про офіційних представників особи у судовому процесі, які у свою чергу підлягають категоризації адвокатів у площині правової системи України.

Для перекладу терміна «*constitution*» коректними способами перекладу буде використання існуючого україномовного еквівалента, оскільки термін конституція було запозичено із загально світової правової практики та імплементовано, як загальноживаний в правовій системі України.

Спосіб перекладу шляхом запозичення доречно використати відносно терміна «*privilege*», оскільки слово «привілей» є запозиченням і у юридичній практиці закріплюється за специфічним правом нерозголошення інформації.

Термін «*holding*» вимагає використання комбінованих способів перекладу, оскільки у наданому фрагменті його використано відносно, ключового судового рішення, на яке посилається автор. Висновок суду, який стає прецедентом у судовій практиці правової системи США вважається офіційною «правовою позицією», яка має використовуватися у майбутньому для вирішення подібних спорів. Для перекладу цього терміна необхідно використати спосіб модуляції та спосіб описового перекладу.

Термін «*province*» вимагає використання способу модуляції, який буде застосовано на основі контексту використання даного терміна, у даному випадку цей термін використовується для позначення поле дії судового органу влади, тобто його сферу повноважень або його «компетенцію».

Особливої уваги у даному уривку потребує поняття «*judicial department*», оскільки, на перший погляд його можливо перекласти способом калькування, як правовий департамент або судовий департамент. Проте такий підхід не є коректним і даний термін словосполучення потребує віднайдення україномовного еквівалента, оскільки у Конституції США влада поділяється на «*departments*», і за таким принципом в Україні влада поділяється на окремі «гілки влади». Тому еквівалентом терміну «*judicial department*» буде усталений україномовний, правовий термін «судова гілка влади».

Наступним прикладом може слугувати уривок тексту зі справи *Missouri v. Frye*: «*In today's criminal justice system, therefore, the negotiation of a plea bargain, rather than the trial, is almost the critical point for a defendant.*» – «У сучасній системі кримінального правосуддя перемови щодо укладання угоди про визнання вини, а не

процес судового розгляду, майже завжди виступає вирішальним моментом для підсудного» [73].

Для коректного перекладу термінів, які були застосовані у даному уривку необхідно скористатися способами: калькування, описового перекладу, конкретизації, україномовного еквівалента.

Спосіб калькування було застосовано при перекладі терміна «*criminal justice system*», при послідовному перекладі можливо отримати необхідний україномовний відповідник, який є доречним, а саме «система кримінального правосуддя». У даному випадку спосіб перекладу калькуванням надає можливість передачі комплексного юридичного терміна, який відповідатиме правовій термінології української системи права.

Термін-словосполучення «*plea bargain*» потребує перекладу за допомогою описового способу, оскільки він відноситься до правової термінологічної галузі угод та контрактів, тому переклад поняття «*plea*», як заяви не є допустимим. За допомогою описового способу можливо передати значення даного поняття через його завдання у судовій справі, а саме можливість визнання підсудним вини у вчиненні правопорушення у згоді із прокурором або стороною обвинувачення за якої ними буде визначено особливі умови покарання, наприклад зменшення строку відбування покарання або його пом'якшення. Виходячи із значення такої домовленості коректним варіантом перекладу буде використання описового перекладу «угода про визнання вини».

Термін «*trial*» у системі права США використовується у значенні загального процесу розгляду справи у різних інстанціях включаючи кожен етап. Українська правова система передбачає поділ процесу розгляду справи із досудового розслідування до моменту винесення вироку, тому для перекладу даного терміна необхідне застосування способу конкретизації, відносно якої стадії судового розгляду буде краще застосувати поняття «*trial*». На основі аналізу уривка та використання способу конкретизації, коректним перекладом даного терміна буде «судовий розгляд» адже саме на цьому етапі в українській правовій системі можливе укладення угоди про визнання вини.

Термін «*defendant*» буде перекладатися шляхом застосування способу україномовного еквівалента, і відповідно до визначеної стадії судового розгляду така особа буде вважатися «підсудним», оскільки такий статус отримує особа, відносно якої було направлено обвинувальний акт до суду і почато розгляд справи по суті.

У даній справі *United States v. Williams*, було визначено наступний уривок для перекладацького аналізу: «*Because the grand jury is an institution separate from the courts, over whose functioning the courts do not preside, we think it clear that, as a general matter at least, no such 'supervisory' judicial authority exists...*» – «Оскільки велике журі є інституцією, відокремленою від судів, над діяльністю якої суди не головують, ми вважаємо очевидним, що, принаймні за загальним правилом, жодних подібних "наглядових" судових повноважень не існує...» [73]. У процесі перекладу даного уривку було застосовано наступні способи перекладу термінів: калькування, запозичення, застосування україномовного еквіваленту та модуляції.

Для перекладу складного терміна «*grand jury*», який позначає структуру, яка існує у правовій системі США і не має аналогічної, схожої структури у правовій системі нашої країни, було застосовано спосіб калькування для збереження значення та структури оригінального терміна: «велике журі».

Оскільки термін «*institution*» є інтернаціоналізмом, який зазвичай використовується у юридичних текстах, для його перекладу було застосовано спосіб запозичення: «інституція». У юридичній практиці термін «*preside*» вказує на очолення засідання, було застосовано спосіб використання повного україномовного еквівалента, а саме «головувати».

Складний термін «*judicial authority*» потребує глибокого аналізу, оскільки термін «*authority*» може позначати як орган влади так і можливість такого органу. Виходячи із контекстуального аналізу даного фрагмента справи мова йде про можливість вчиняти певні дії, або про «повноваження». Тому для перекладу цього терміна було обрано спосіб модуляції і виокремлено більш конкретне поняття «судові повноваження».

Наступний уривок для аналізу було взято зі справи *New York Times Co. v. Sullivan*: «...*a federal rule that prohibits a public official from recovering damages for a*

defamatory falsehood... unless he proves that the statement was made with 'actual malice'...» – «...федеральна норма, яка забороняє публічній посадовій особі стягнення для відшкодування збитків за наклепницьке неправдиве твердження, якщо вона не доведе, що заява була зроблена з "actual malice" (умислом, встановленим згідно з фактичними обставинами справи)...» [73]. Для перекладу термінів у даному тексті було використано наступні способи перекладу: конкретизації, калькування та словникового еквіваленту, описовий, модуляції.

Термін «*federal rule*» є складним тому потребує комплексного аналізу для того, щоб підібрати спосіб перекладу. «*Federal*» у даному випадку можливо перекласти шляхом калькування як «федеральна». У свою чергу поняття «*rule*» вимагає додаткової конкретизації, оскільки воно може визначатися як певне «правило», проте у даному випадку автор має на увазі реальне право певних дій, отже поняття має бути конкретизовано до: «федеральна норма».

Спосіб калькування був застосований для перекладу терміна «*public official*» з метою утворення україномовного еквіваленту даного поняття. При калькуванні термін зберігає свої основні властивості і перекладається як «публічна посадова особа», що відповідає вимогам українського законодавства.

При перекладі терміна «*recovering damages*» необхідно використати спосіб модуляції та описового перекладу. Спосіб модуляції буде застосовано відносно поняття «*recovering*», оскільки воно може перекладатися як «відновлювати» або «повернути» у свою чергу поняття «*damages*» буде позначати «збитки». У правовій практиці України не прийнято використовувати поняття відновлення збитків, а частіше використовують термін «стягнення відшкодування», тому використовується спосіб модуляції та описовий спосіб «стягнення для відшкодування збитків».

Термін «*defamatory falsehood*» не існує у правовій системі України, тому для найкращої передачі його значення необхідно використовувати спосіб описового перекладу за якого поняття «*defamatory*» – «ганебний» і «*falsehood*» – «брехня» піддаватимуться аналізу і виводитимуть суть поняття. При об'єднанні цих слів у один юридичний термін їх можливо перекласти, як «наклепницькі неправдиві твердження» з допомогою описового способу перекладу.

Термін «*actual malice*» можливо перекласти за допомогою способу калькування, проте він використовується у англосаксонській правовій системі для посилення на правову доктрину «*Actual Malice Standard*», тому при перекладі такого терміна українською мовою коректним буде збереження його оригінальної форми із використанням описового способу для пояснення його значення у конкретній справі.

Наступним прикладом для аналізу було виокремлено уривок із справи *Baden v. Credit Suisse International*: «*In denying the motion to dismiss the class action, the court noted that the individual members suffered a direct financial injury, finding sufficient facts to establish liability of the corporate holding.*» – «Відмовивши у клопотанні про відхилення групового позову, суд зауважив, що окремі суб'єкти зазнали прямої фінансової шкоди, та надали достатні юридичні факти для притягнення до відповідальності корпоративного холдингу» [73]. При перекладі даного уривку було використано такі способи перекладу як: конкретизація, калькування, генералізація, лексичний еквівалент, запозичення.

Юридичний термін «*motion*» має декілька варіантів перекладу, наприклад «подання», «звернення», «дія». Тому доцільно використати спосіб конкретизації на основі контекстуального аналізу. В даному випадку цей термін позначає конкретний процесуальний акт, який буде частиною позовної процедури, тому коректним варіантом перекладу буде «клопотання».

Спосіб калькування було застосовано при перекладі терміна «*class action*» оскільки при такому перекладі буде утворюватися терміна правової категорії котрий існує у правовій термінології України, а саме «груповий позов».

Спосіб генералізації необхідно використовувати при перекладі терміна «*injury*», оскільки він може мати багато значень в системі права необхідно визначити таке, яке охоплюватиме найбільший спектр правових відносин у деліктному праві, таким вимогам відповідає термін «шкода», у тому числі фінансова.

Термін «*liability*» має прямий україномовний еквівалент, визнаний у правовій системі, а саме «відповідальність» Термін «*holding*» варто перекласти за допомогою способу запозичення, оскільки цей термін активно використовується у правовій

системі. При чому переклад транскрибуванням буде некоректним, оскільки поняття «холдинг» є усталеним запозиченням із міжнародної правової терміносистеми.

Наступним було проаналізовано можливості перекладу уривку зі справи *Sackett v. Environmental Protection Agency*: «*The District Court granted the motion to dismiss the complaint, finding that the plaintiffs lacked standing to challenge the jurisdiction of the agency under the relevant federal statute*» – «Місцевий загальний суд задовольнив клопотання про відхилення позовної заяви, встановивши, що позивачі не володіли правоздатністю для подання позову з оскарження юрисдикції агентства відповідно до положень федерального закону» [73].

Термін «*District Court*» використовується для позначення суду першої інстанції у судовій системі США, тому цей термін можливо перекласти шляхом використання лексичного еквівалента та конкретизації, а саме україномовного терміна «місцевий загальний суд», адже саме до юрисдикції цих судів в Україні відноситься розгляд справ першої інстанції. Наступний термін, також підлягає перекладу шляхом використання способу конкретизації, адже термін «*motion*» має декілька значень у правовій сфері і у даному випадку має відповідати офіційному процесуальному зверненню до суду, а саме «клопотання». З використанням способу конкретизації було перекладено також термін «*complaint*», оскільки термін може перекладатися, як «скарга» або «звернення», у даному випадку відносно контексту його варто конкретизувати до основного процесуального документа судового розгляду – «позовна заява».

Термін «*plaintiffs*» має сталий і визначений україномовний еквівалент, який позначає особу, що подає позов до суду – «позивач».

Переклад терміна «*standing*» вимагає зміни його смислової категорії, тому необхідно використати спосіб модуляції. Оскільки у конституції США цей термін позначає можливість подання позову до суду, його доцільно перекласти, як «правоздатність».

Термін «*jurisdiction*» має сталий україномовний еквівалент, який використовується в правовій системі України, а саме – «юрисдикція».

Термін «statute», можливо перекласти способом запозичення, проте у контексті даної судової справи поняття «статут» не є оптимальним, оскільки зазначається нормативно-правовий акт, який є вищим за статусом ніж статут, тому варто використати існуючий україномовний еквівалент, а саме «закон».

Останньою справою для розгляду було обрано *United States v. Vrabac*, а саме уривок: «*The appellant contended that the lower court erred by admitting the investigator's affidavit into evidence, arguing that the Government failed to prove the requisite mens rea necessary for a felony conviction under the relevant Code*». – «Апелянт стверджував, що судом попередньої інстанції було помилково, включено до доказової бази афідевіт слідчого, наполягаючи на тому, що Урядом не було доведено факту *mens rea* (злочинного наміру) для засудження за тяжкий злочин згідно з положеннями відповідного Кодексу» [73].

За допомогою способу перекладу україномовним правовим еквівалентом було перекладено термін «*appeallant*» - «апелянт», тобто особа, що є заявником або інша особа, яка подала заперечення, або особа, яка подала апеляційну заяву. Для перекладу терміна «*the lower court*» необхідно застосувати спосіб модуляції, оскільки в даному випадку акцентується увага на ієрархії судової системи, і перекладати цей термін як «суд попередньої інстанції».

Термін «*affidavit*» перекладається шляхом способу запозичення для утворення сталого еквівалента, «афідевіт» виступає у значенні нотаріально засвідченого документу, який підтверджує певні юридичні факти. Термін використовується у правовій практиці України.

Термін «*evidence*» має україномовний еквівалент і прикладатиметься, як «докази». Проте виходячи із контексту, необхідне застосування способу модуляції для кращої характеристики сутності даного терміна у судовому процесі України.

Термін латинізм «*mens rea*» необхідно передати фонетично для збереження коректності перекладу, оскільки цей термін є міжнародним його необхідно транслітерувати у тексті із додатковим наданням інформації, щодо його значення для покращення розуміння цього принципу.

Описовий переклад можливо застосувати при перекладі терміна «*felony*», оскільки в українському законодавстві не існує прямого лексичного відповідника тому необхідно надати характеристику цього терміна, у правовій системі США таке правопорушення визнається тяжким і передбачає значний строк ув'язнення, за законодавством України, якщо за правопорушення визначається покарання у формі позбавлення волі, вони визнається, як «тяжкий злочин». Термін «*code*» необхідно перекласти способом запозичення, оскільки поняття «кодекс» існує в українській правовій системі.

На основі проведеного аналізу судових справ було визначено, що найбільш ефективними способами перекладу юридичних термінів у юридичному тексті є: спосіб застосування лексичного еквівалента, оскільки велика кількість термінів іншомовного походження увійшли у офіційне використання правової системи України; спосіб калькування, який є найефективнішими для перекладу без еквівалентної термінології, проте за частого використання цього способу може викривлятися зміст терміна відносно контексту; спосіб модуляції, допомагає краще пояснити термін при контекстуальному аналізі, у свою чергу описовий спосіб краще застосовувати для пояснення складних термінологічних понять, які не мають україномовного еквівалента.

Інші способи перекладу юридичної термінології використовуються набагато рідше, наприклад транслітерація та транскрибування, оскільки зазвичай ці способи використовують для передачі власних назв. Способи конкретизації та генералізації при перекладі юридичної термінології застосовуються у більшості випадків у комбінації із іншими перекладацькими способами і забезпечують переклад, що відповідає контексту юридичного документу. Найважливішим аспектом при обранні способу перекладу юридичного терміна є детальний контекстуальний аналіз документу у якому він використовується.

3.2 Проблеми перекладу англomовної юридичної термінології та способи їх подолання

Розглянувши теоретичний матеріал, та практичні матеріали судових рішень, дослідивши особливості та способи перекладу юридичних термінів, структуру юридичного тексту та дискурсу, можливо виокремити узагальнені проблеми, які виникають під час перекладу юридичної документації, зокрема: поява нових понять та їх швидка імплементація у юридичному тексті; полісемія – багатозначність термінологічних одиниць, що зумовлює їх переклад із обов'язковим врахуванням контексту у якому вони використовуються; відсутність прямих еквівалентів у законодавстві, що спричиняє неможливість їхнього відтворення одним словом; культурні та системні розбіжності, виражені термінами, які нерозривно пов'язані із національним правовим законодавством; оновлення законодавства, через постійні зміни у законодавстві утворюється нова термінологія або заміняється вже існуюча, що зумовлює необхідність систематичного моніторингу новостворених термінологічних одиниць; вузькоспеціалізованість юридичних термінів, яка вимагає від перекладача глибокої обізнаності у правових концепціях національного законодавства; контекстуальні особливості стилю подання інформації у юридичних текстах потребують глибокого аналізу і зумовлені жанром документу його стилем та юридичною процедурою у якій такий термін використовується.

Визначивши найбільш актуальні проблеми при перекладі англomовних законодавчих документів та юридичних термінів можливо окреслити ключові шляхи їх запобігання, попередження і подолання. На основі проаналізованої літератури, яка була присвячена дослідженню найпоширеніших проблеми при перекладі юридичних термінів на сучасному етапі розвитку перекладознавства, а саме робіт таких науковців, як Гемел Д.Л. [58], Карабан В.І. [14], Логінова Л.В.[27;28].

Однією із актуальних проблем сучасного перекладу юридичної документації можливо виокремити швидкий розвиток законодавства, що зумовлює включення до нього нових термінів та їхнє подальше використання у юридичному дискурсі. Розвиток правової галузі є постійним, оскільки саме право має найшвидше реагувати

на зміни та появу інновацій у суспільстві для надання компетентного захисту прав та свобод громадян.

Створення нових технологій, їх розповсюдження у суспільстві, розробка нової правової практики, всі ці процеси породжують нові терміни, які створюються з метою правового закріплення нових понять та процесів. Такі нові термінологічні одиниці, швидко починають використовуватися у правовому дискурсі, проте дуже часто, через свою новизну не отримують усталених україномовних відповідників, що у свою чергу зумовлює нові виклики перед перекладачем. При роботі із правовими термінами, які не отримали україномовного відповідника, або не часто вживаються у юридичному дискурсі України через свою новизну вимагають прискіпливого перекладу, який збереже їхню точність, як головну характеристику терміна та забезпечить зрозумілість для читача.

Наприклад Загальний регламент про захист даних (GDPR) передбачає введення нового терміна, який довгий час не мав україномовного відповідника, а саме «*data subject*», який позначає фізичну особу, яку ідентифіковано чи можна ідентифікувати за певними персональними даними. Даний термін зазвичай перекладали комбінуючи способи калькування «суб'єкт даних» та описовий спосіб, за допомогою якого пояснюють хто відноситься до суб'єкту у даному випадку [74]. Для уникнення неоднозначності при роботі із новими термінами, які лише починають використовуватися у правових документах України, перекладач може створювати власний проєктний глосарій, яким користуватиметься у майбутньому і забезпечить одноманітне використання варіанту перекладу терміна, для унеможливлення неоднозначності перекладу надаючи при першому перекладі нового терміна його оригінальну форму із детальним описом його значення.

Як результат появи нових термінів у законодавстві виникає наступна проблема, а саме динамічний розвиток правової термінології вимагає постійних змін до законодавства для приведення положень закону до вимог нового явища. Подібні зміни та оновлення не можуть відбуватися з тією ж швидкістю із якою з'являються нові термінологічні одиниці, що зумовлює відсутність нових термінів у законодавстві

або застарівання вже існуючих відповідників та еквівалентів, через що вони втрачатимуть свою актуальність і призводитимуть до некоректного перекладу.

Після появи у ЄС нового регламенту про захист даних (GDPR) було оновлено терміни пов'язані із захистом персональних даних осіб з якими працюють Українські компанії, що здійснюють свою діяльність на території Європейського Союзу. В Україні діє власне законодавство із захисту персональних даних, проте міжнародні українські компанії мають дотримуватися принципів та вимог цього регламенту відносно громадян Європейського Союзу. Термінологія яка передбачається даним регламентом може не мати офіційних україномовних еквівалентів, що може викликати проблеми при перекладу договорів та угод відносно обробки персональних даних громадян ЄС, українськими компаніями. Серед термінів, які не мають україномовних еквівалентів в українському законодавстві про захист персональних даних можливо виділити такі: «*processing*» – «опрацювання», «*profiling*» – «профайлінг», «*pseudonymisation*» – «використання псевдонімів»[74]. Для того, щоб уникати проблем із визначенням коректного перекладу, у випадку коли визначення із нового правового акта не були імплементовані у правову систему України, перекладачеві необхідно проводити періодичне дослідження змін законодавства інших країн та оновлення власного проєктного глосарію.

Особливістю юридичних документів є не лише використання юридичних термінів, а й стильові особливості документа, які зумовлюють певні контекстуальні особливості юридичного тексту. Завдяки особливому контексту, який буде залежати від жанру до якого відноситься юридичний документ, він буде отримувати унікальні стилістичні і функціональні характеристики. В залежності від контексту юридичний термін може отримувати різне значення при перекладі. Прикладом такого терміну можливо привести термін «*motion*», який в залежності від контексту юридичного документу можливо перекласти як: «резолуція», якщо його використано у тексті пов'язаному із конституційним правом; «пропозиція», якщо термін застосовується при парламентському розгляді; «клопотання», якщо даний термін буде використано у контексті судового рішення [70]. Перекладач має приділяти особливу увагу контекстуальному аналізу тексту з яким він працює, оскільки при некоректному

визначені жанрової специфіки документу – результат перекладу буде мати некоректний зміст. Для уникнення цієї проблеми перекладач, в першу чергу має визначити до якого жанру відноситься юридичний текст, після чого провести детальний контекстуальний аналіз, визначити можливі варіанти перекладу юридичного терміна, якщо він вживається у певному жанрі і застосувати необхідні перекладацькі способи, наприклад: калькування, використання еквівалента, модуляція тощо.

Контекстуальний аналіз надає можливість уникнення неоднозначності при полісемії у юридичних термінів, оскільки це явище є частою проблемою серед перекладачів, і призводить до некоректного перекладу. Термінологічна полісемія може викликати серйозні проблеми при перекладі юридичного тексту, особливо якщо термін має декілька значень у межах однієї терміносистеми. Прикладом можливо розглянути юридичний термін «*disposition*», який в залежності від контексту використання може перекладатися, як: «диспозиція», у конституційному праві; «схильність», для опису поведінкових особливостей людини; «позбавлення», «розташування», «відчуження», якщо це термін використовується у контексті майнового права; «рішення», якщо термін використовується у судових справах; «постанова», якщо термін буде використано у контексті законодавчого акту [70].

Для зменшення негативного впливу полісемії деяких юридичних термінів на остаточний результат перекладацької діяльності, спеціаліст має проводити досконалий контекстуальний аналіз і підбирати відповідні способи перекладу, приділяти особливу увагу варіантам перекладу полісемічної термінологічної одиниці, у випадках неоднозначності перекладу можливе додавання уточнюючих пояснень.

Наступною проблемою, яка зустрічається при перекладі юридичних термінів є відсутність необхідних україномовних еквівалентів для англійських термінів. Ця проблема є наслідком об'єднання двох правових систем, які функціонують за зовсім різними принципами. Англо-саксонська правова сім'я суттєво відрізняється від романо-германської, обидві системи розвивалися окремо і відповідно утворили відмінні правові інститути. Наприклад інститут «*common law*», який існує у системі прецедентного права і відповідає за судові рішення та практику застосування

аналогічних способів вирішення схожих судових спорів, цей термін може перекладатися як «прецедентне право». У свою чергу інститут «*civil law*», який є особливим правовим інститутом романо-германської правової сім'ї, регулює цивільно правові відносини які виникають з договорів купівлі-продажу, спадкування або найму. При роботі із перекладом судових рішень або нормативно-правових актів які були створені у межах окремої правової системи, їх подальший переклад у рамках іншої системи є досить складним, оскільки терміни, які існують у межах окремого правового інституту будуть унікальними і матимуть особливе значення саме у такій правовій системі. Через кардинальні відмінності між правовими системами, специфічні терміни не будуть мати відповідників, за допомогою яких їх можливо буде перекласти.

Для вирішення такої проблеми, при виявленні терміна, який існує виключно в одній із правових систем не доцільно буде намагатися перекласти подібний термін одним словом. В такому випадку необхідно використати спеціалізовані перекладацькі способи, а саме спосіб описового перекладу, для пояснення значення такого термінологічного поняття, із його калькуванням для передачі його оригінального значення. Інколи для того, щоб зрозуміти значення такого терміна необхідно опрацювати існуючі глосарії, у яких може бути надано пояснення, або проконсультуватися із фахівцем правової сфери, який обізнаний із особливостями різних правових систем.

Окрім термінів, які існують лише у певній правовій системі, також виокремлюють терміни, що є культурно пов'язаними із певними правовими традиціями окремої системи права. Відмінність між правовими системами зумовлюється і певними культурними особливостями та традиціями, які утворювали термін. Наприклад юридичний термін «*barrister*», використовується у Британії для визначення особи, а саме адвоката, який має право представляти свого клієнта у судах вищої інстанції. У адвокатській практиці України подібного поділу немає і відносно судового представника, у більшості випадків застосовується термін «адвокат».

Одним зі шляхів вирішення подібної проблеми є використання описового способу перекладу терміна, оскільки завдяки такому підходові перекладач може

розширити поняття і при цьому, за допомогою способу калькування або транслітерації передати англomовний термін у його оригінальному варіанті.

Юридичні терміни характеризуються своєю чітко визначеною спеціалізацією і точністю, адже вони мають чітко передавати певне поняття або описувати процес у правовій сфері. Терміни часто будуть мати особливий зв'язок з окремою правовою галуззю і при перекладі, у випадку недостатньої обізнаності перекладача або некоректному визначенні ним контексту, це призведе до помилкового перекладу, або до викривлення значення терміна. Помилки при перекладі спеціалізованих термінів можуть призводити до втрати документами їх юридичного значення. Для уникнення подібних помилок перекладач має бути ознайомлений у галузях права з якими він працює, знати їх особливості. При виявленні терміна, значення якого невідоме можливий пошук його визначення у спеціалізованих глосаріях, або шляхом консультації зі спеціалістом такої галузі права. Прикладом терміна у даному випадку можна привести термін «trustee», який українською мовою буде перекладатися як «довірчий власник» у випадку, якщо цей термін буде застосовано у контексті майнового або корпоративного права. Для уникнення помилок при роботі із такими термінами необхідно керуватися контекстом у якому подібний термін вжито та аналізувати практику використання цього терміна у окремих галузях права.

Отже, при перекладі юридичних термінів основні проблеми виникають через відсутність україномовних еквівалентів та неправильне тлумачення контексту, у якому терміни використовуються. Для уникнення таких проблем перекладач, має починати опрацювання юридичного тексту із визначення його смислу, контексту до якого правового інституту та жанру він належить, а також постійно слідкувати за розвитком правових терміносистем для актуалізації власних знань до вимог часу.

Висновки до розділу 3

У підрозділі 3.1 було досліджено поняття юридичний термін, надано його характеристику і узагальнено підходи до його тлумачення, та розглянуто основні способи перекладу юридичних термінів у юридичному тексті.

Провівши аналіз наукових досліджень присвячених підходам до перекладу юридичних термінів було виокремлено основні способи перекладу термінів у юридичних текстах: спосіб перекладу із застосуванням україномовного еквіваленту, у випадках, якщо такі відповідники існують; спосіб запозичення, завдяки якому термін англomовного походження може бути імплементовано у правову систему України; спосіб описового перекладу, який надає переклад певного терміну шляхом пояснення його значення; спосіб транскрибування передає терміни за їх звучанням у мові оригіналу; спосіб транслітерації, полягає у передачі слова із використанням літер алфавіту цільової мови для заміни мови оригіналу; спосіб конкретизації надає вужче значення англomовного терміну у цільовій мові; спосіб генералізації, перекладає термін надаючи йому ширшого значення у цільовій мові; спосіб модуляції або смислового розвитку замінює оригінальний термін словом або словосполученням, яке виходить зі значення оригінальної термінологічної одиниці.

Провівши аналізу судових справ було визначено найбільш ефективні способи перекладу юридичних термінів у юридичному тексті: спосіб застосування лексичного еквівалента, оскільки велика кількість термінів іншомовного походження увійшли у офіційне використання правової системи України; спосіб калькування є найефективнішими для перекладу безеквівалентної термінології, проте може мати негативні наслідки при частому використанні; спосіб модуляції, допомагає краще пояснити термін при перекладі на основі контексту; спосіб описового перекладу найкраще підходить для пояснення складних термінологічних понять, які не мають україномовного еквівалента.

Способи транслітерації та транскрибування використовуються для перекладу юридичних текстів, проте достатньо зрідка застосовуються для перекладу саме термінів, оскільки краще підходять для передачі власних назв. Способи конкретизації та генералізації для перекладу юридичної термінології застосовуються, у більшості випадків, в комбінації із іншими перекладацькими способами для забезпечення перекладу, що відповідає контексту юридичного документу.

У підрозділі 3.2, на основі дослідження виконаного у попередньому розділі та на основі аналізу досліджень науковців, було схарактеризовано основні проблеми, які

виникають при перекладі юридичної термінології. Серед основних проблем було виокремлено наступні: поява нових понять та їх швидка імплементація у юридичному тексті; полісемія або багатозначність термінологічних одиниць; відсутність прямих еквівалентів у законодавстві через що неможливо відтворити їх одним словом; культурні та системні розбіжності у формі термінів, які нерозривно пов'язані із національним правовим законодавством; оновлення законодавства для утворення нової термінології або заміни вже існуючої; вузькоспеціалізовані юридичні терміни; контекстуальні особливості стилю подання інформації у юридичних текстах, які вимагають від перекладача потребують глибокого аналізу і зумовлені жанром документу його стилем та юридичною процедурою у якій такий термін використовується.

На основі аналізу визначених проблем було створено рекомендації для подолання більшості із можливих проблем. Найважливішим аспектом, як при обранні способу перекладу юридичного терміна так і для уникнення помилок при перекладі є детальний контекстуальний аналіз документу у якому використовується даний термін. Також перекладача має постійно слідкувати за змінами і поправками у законодавстві, щоб завжди володіти актуальною інформацією про термінологічні відповідники. Створення проєктних глосаріїв, або використання існуючих терміносистем, є обов'язковою практикою перекладача, оскільки саме детальне дослідження можливих варіантів перекладу терміна є запорукою виконання якісної роботи із перекладу юридичного тексту.

ВИСНОВКИ

У першому розділі даної роботи було надано визначення основним поняттям, таким як термін, терміносистема, юридичний текст та юридичний дискурс. На основі проведеного дослідження визначено, що термін становить собою найточніше визначення технічного або наукового поняття і забезпечує інформаційний об'єм спеціалізованого науково-технічного тексту, шляхом упорядкування та кодифікації знань окремої наукової галузі. Постійне поповнення словникового складу новими термінологічними одиницями ставить завдання не лише їх систематизації, а й коректного перекладу.

Терміносистема – це сукупність унікальних термінів, яка утворюється у сформованих галузях знань, які накопичили достатню кількість термінологічних одиниць, які є характерними для використання саме у них через, що виникає необхідність їх систематизації та уніфікації. Важливу роль при утворенні терміносистеми будуть становити задачі із деталізації визначень і запобігання утворенню синонімії серед термінів, для спрощення використання такої терміносистеми перекладачами.

Найважливішою та найінформативнішою складовою правничої лінгвістики виступає саме термінологія, тому, що юридичні терміни, які використовують для характеристики різних категорій правової науки, за загальним правилом відображені у різних жанрах. Найрозповсюдженішим із таких жанрів є нормативно-правові акти та законодавство, до яких також відносять наукові статті, монографії, словники, спеціалізовані підручники, довідники, юридичні енциклопедії та глосарії.

Юридичний дискурс – це унікальний тип комунікації, який реалізується в правовій сфері і використовується як спосіб отримання, передачі та вираження правових фахових знань і засновується на попередніх знаннях, підґрунтям яких виступатиме практична діяльність і досвід та культурна пам'ять суб'єктів дискурсу чим передбачається тісна взаємодія із вже існуючими дискурсами.

Юридичним текстом визначається результат розвитку юридичного дискурсу у правовій сфері діяльності, який є об'єктом дослідження правової лінгвістики, метою

якої є створення спеціалізованих юридичних терміносистем та їх подальшого вдосконалення та збагачення у відповідності до вимог, які направлені до сучасної правової і законодавчої систем. Юридичний текст є об'єктом дослідження багатьох науковців і володіє певними, властивими лише йому характеристиками, які завжди враховуються під час здійснення перекладу такого тексту. Визначною особливістю юридичного тексту є його насиченість правовими термінами, архаїзмами та запозиченнями, а також чітко визначені вимоги до його оформлення та змісту.

У другому розділі було досліджено морфологічні особливості терміносистем, а саме загальні способи утворення термінів із яких вони складаються. У процесі дослідження та аналізу було визначено найефективніші способи термінотворення у правовій терміносистемі.

У даному розділі були проаналізовані терміносистеми та види юридичних термінів, які є властивими англійській юридичній лексиці і розглянуто специфічні аспекти їх перекладу українською мовою, типові проблеми які можуть виникати при виокремленні дефініції англійського поняття. Виявлено основні відмінності між українською та англійською правовою термінологією, встановлено, що вони виходять за межі лінгвістичного дослідження і пов'язані із історичними процесами становлення правової системи у відповідних країнах.

Проаналізувавши існуючі термінологічні одиниці було визначено найпродуктивніші способи термінотворення у англійській мові, надано характеристику їх диференціації і особливостей їх утворення. Для утворення термінів використовують загальнонаукові словотвірні методи, а саме: афіксацію, префіксацію та суфіксацію, складання основ та інші методи. Виявлено, що для створення нових термінів певні способи мали вищу ефективність ніж інші.

Основними синтаксичними особливостями юридичної термінології можливо зазначити специфічну деталізацію тексту із використанням особливих термінологічних одиниць, що ускладнюють розуміння та сприйняття юридичного тексту і зумовлюють використання речень більших за обсягом із частим використанням номіналів для уникнення персоналізації правового тексту, оскільки він має залишатися максимально нейтральним відносно читача.

При дослідженні лексико-семантичних особливостей правової термінології, яка використовується у різних галузях права, виявлено, що терміни чітко розподіляються на підсистеми відносно власної галузі права, у якій вони найчастіше використовуються, оскільки кожна з галузей права володіє власними унікальними саме для неї термінологічними одиницями. Така особливість часто використовується для узагальнення термінологічного масиву для складання нових термінологічних словників, для прощення використання таких словників та швидшого знаходження необхідного терміна у них.

У третьому розділі на основі аналізу досліджень науковців було визначено загальні способи перекладу юридичної термінології: спосіб перекладу із застосуванням еквіваленту, для англomовного терміна, який існує в українській мові; спосіб запозичення, який використовує терміни англomовного походження для передачі їх значення українською мовою; метод описового перекладу, який надає характеристику значення терміна; спосіб транскрибування терміна, використовується для передачі термінів за їх звучанням у мові оригіналу; транслітерація, полягає у передачі слова із використанням літер алфавіту цільової мови для заміни мови оригіналу; способи конкретизації або генералізації виконують заміну юридичного терміна мовною одиницею, яка матиме ширше або вужче значення; спосіб модуляції (смыслового розвитку) при перекладі юридичних термінів допомагає замінити існуючий термін словом або словосполученням, яке виходить зі значення оригінальної термінологічної одиниці. Розглянуто використання визначених способів для перекладу практичних матеріалів.

На основі аналізу способів перекладу юридичних термінів можливо виокремити узагальнені проблеми, які виникають під час перекладу юридичної документації, зокрема: поява нових понять та їх швидка імплементація у юридичному тексті; полісемія (багатозначність) термінологічних одиниць, що зумовлює їх переклад із обов'язковим врахуванням контексту у якому вони використовуються; відсутність прямих еквівалентів у законодавстві, що спричиняє неможливість їхнього відтворення одним словом; культурні та системні розбіжності, виражені термінами, які нерозривно пов'язані із національним правовим законодавством; оновлення

законодавства, через постійні зміни у законодавстві утворюється нова термінологія або замінюється вже існуюча, що зумовлює необхідність систематичного моніторингу новостворених термінологічних одиниць; вузькоспеціалізованість юридичних термінів, яка вимагає від перекладача глибокої обізнаності у правових концепціях національного законодавства; контекстуальні особливості стилю подання інформації у юридичних текстах потребують глибокого аналізу і зумовлені жанром документу його стилем та юридичною процедурою у якій такий термін використовується.

Проаналізувавши проблеми, які виникають при перекладі юридичних термінів було виокремлено загальні способи їх подолання, основним з яких визначається обов'язковий контекстуальний аналіз англійського тексту перед початком його перекладу. За умови коректного визначення контексту у якому використовується термін можливе уникнення полісемії. Також головною вимогою для перекладача є своєчасне ознайомлення зі змінами які вносяться до законодавства, оскільки часто вони передбачають додавання нових термінів або доповнення вже існуючих визначень. При роботі із складними термінами, які не мають українських еквівалентів, необхідно використовувати термінологічні словники та глосарії, а у деяких випадках для їх коректного перекладу необхідно звернутися за консультацією до фахівця у правовій сфері.

У результаті проведеного дослідження були надані визначення основним поняттям пов'язаним із юридичною термінологією, виокремлено і диференційовано поняття юридичного тексту та дискурсу, надано характеристику основним способам термінотворення і оцінено їх ефективність, проаналізовано способи перекладу юридичних термінів із практичними прикладами, надано характеристику основних проблем при перекладі юридичних термінів і шляхів їх подолання. Отримані результати дослідження сприяють поглибленню розуміння специфіки перекладу термінів у правовій галузі та може бути використане як основа для подальшої роботи у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. В. Мова і юридична термінологія : навч. посіб. Київ : Стилос, 2004. 277 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Бибик С. П., Сюта Г. М. Ділові документи та правові папери : листи, протоколи, заяви, договори, угоди. Харків : Фоліо, 2005. 491 с.
4. Веремчук Е. О., Єнікєєва С. М. Лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний параметри англійськомовного лексико-семантичного поля SPACE / КОСМОС : монографія. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2020. 266 с.
5. Годована М.Е. Словосполучення як джерело поповнення української термінології. *Українські термінологія і сучасність*: зб. наук. праць / відп. ред. Л.О. Симоненко. Київ : КНЕУ. 2005. Вип VI. С. 101-103.
6. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : "KM Academia", 2000. 218 с
7. Долинський Є.В. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : зб. наук. пр. Хмельницький : ХНУ, 2019. Вип. 17. С. 57-61.
8. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2001. 19 с.
9. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. *Вісник Львівського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. № 12 (175). С. 13–17.
10. Дудок Р.І. Проблеми значення терміна в гуманітарній сфері: дис. ... д-р. філол. наук: 10.02.04. Львів: 2011. 444 с.
11. Єрмоменко С.В., et al. "Переклад юридичних текстів: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія»." 2023р.

12. Іващенко В.Л. Фреймове і комунікативне термінознавство в зарубіжній лінгвістиці. *Мовознавство*. 2014. №1. С. 51-58.
13. Канонік Н.П. Граматична організація лексико-семантичних полів «простору» і «часу» в сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк, 2013. 333 с.
14. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанровостилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с
15. Кашенко П.В. Лінгво-когнітивні особливості англійських юридичних термінів та їх переклад в художньому дискурсі та кінофільмах. MS thesis. Сумський державний університет, 2021.
16. Киричук Л.М. Специфіка використання лексичних трансформацій під час перекладу юридичних термінів у ділових документах The specifics of using lexical transformations in the process of translating business documentation with legal terminology. *ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ* (2025): 190.
17. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад 2-е вид., виправл. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. 284 с
18. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник. Київ: Інкос, 2001. 320 с.
19. Коваль Н.Є. Інтердискурс у юридичному дискурсі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. *Мовознавство*. № 2, 2014. С. 68-72.
20. Колеснікова І.А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. ... д-р. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». К., 2009. 376 с.
21. Колісник Ю.О. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». № 675. 2010. С. 111-114 .
22. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2002. 208 с.

23. Куделько З.Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2003. 20 с.
24. Кусько К.Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. *Наукові записки Академії наук вищої школи України*. Київ, 2002. С. 25-48.
25. Кусько К.Я. Культурологічний дискурс української гетееани. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*. 2003. № 4(50). С. 119-124
26. Лещук Т.Й. Універсалізм комплексної класифікації науковотехнічних термінів (на основі німецькомовних парадигм). *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія : Філологія*. Ужгород, 2002. № 6. С. 41–46.
27. Логінова Л.В., Іваніщенко О.В. Особливості перекладу юридичних текстів англійською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2021. № 49. Т. 2. С. 162–165.
28. Логінова Л.В., Осадча М.О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 21. Т. 2. С. 73–77.
29. Овсяннік Р.П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі. Матеріали 2-ї західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”. Тернопіль. 1999. С. 142-146.
30. Панько Т.І., Кочан І.М., Маюк Г.П. Українське термінознавство : підруч. Львів : Світ, 1994. 216 с.
31. Пасенчук Н.В. Поняття дискурсу як комунікативної події та текстової категорії. Херсонський державний університет. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V (33), Issue: 123, 2017, 54 с.
32. Петрина О.С. Формування та функціонування англомовних та українських терміносистем банківської сфери : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Львів, 2016. 202 с

33. Попова О., Краснюк В. Юридична термінологія в парадигмі Сучасних перекладознавчих аспектів. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2022. № 35 С. 115–127.
34. Рудь І.А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англomовних юридичних документів. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2010. Спеціальний випуск. С. 118-123.
35. Селіванова О.А. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К. 2006. 716 с.
36. Семенчук Ю.О. Способи проведення методичної класифікації англійської термінологічної лексики підмови міжнародної економіки. *Наукові записки Тернопільського національного економічного університету. Серія : Філологічна*. 2011. Вип. 20. С. 268–273.
37. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. Газетн. Публіцистики]: К., 2002. 392 с
38. Сидорук Г.І. Способи вирішення семантичних розбіжностей при перекладі англomовних юридичних термінів (на матеріалі цивільно-правових документів ЄС). *Філологічні студії*. 2013. №9. С. 374-382.
39. Трач Н.С. Термінологія сучасного законодавства України (лексичний аспект). Київ, 2003. 31 с.
40. Трофимчук М.О. Латинсько-український словник. Львів: Видавництво ЛБА, 2001. VIII. 694 с.
41. Хацер Г.О. Структурно-семантичні особливості термінології банківської справи. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2005. №1 (21). С. 71–7557.
42. Ходаковська, О.О. Переклад англomовного законодавчого дискурсу: граматичні труднощі. 2013 р.
43. Царьова І.В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції: навчальний посібник. Дніпро: Вид. «Інновація», 2019. 114 с.
44. Чернікова Л.Ф. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 267. С.180-184.

45. Чухно Т.В. Структурно-семантичні та функціональні параметри англомовного вокабуляру митної сфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2021. 238 с.
46. Шевченко І.С. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа, 2005. 356 с.
47. Щерба Д.В. Термін та його дефініція як головні онтологічні поняття термінознавства. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2006. № 28. С. 237-240.
48. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (2). С. 99-103.
49. Artyukh V.M. Lexico-semantic characteristics of verb-object wordcombinations of the English economic terminological system. *Нова Філологія*. 2011. № 46. Р. 79–81.
50. Bednarek G. On lexical and syntactic qualities of the English language of law // *Studia kulturoznawczo-filologiczne*. 2014. С. 63.
51. Biel, Łucja and Kockaert, Hendrik J.. "Introduction: Legal terminology". Handbook of Terminology: Volume 3. Legal Terminology, edited by Łucja Biel and Hendrik J. Kockaert, John Benjamins Publishing Company, 2023, pp. 1-14.
52. Chambers, J.K. *Sociolinguistic Theory: Linguistic Variation and Its Social Significance*. Oxford : BlackwellPub, 2003. 320 p.
53. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 190 p.
54. Dijk T.A. van. *Discourse and Manipulation*. Discourse & Society. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: Sage Publications, 2006. Vol. 17 (3). Р. 359-383.
55. Dijk T.A., van. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach* / T. A. van Dijk. New York: Cambridge University Press, 2008. 267 p. 29.
56. Foscarini F., et al. The language of the GDPR: translation issues and archival issues in four non-English-speaking countries. *Archives and Manuscripts*, 2021, 49.1-2: 62-87.
57. Glogar O. The Concept of Legal Language: What Makes Legal Language “Legal”? *Int J Semiot Law*. 2023. P. 1081–1107. DOI: 10.1007/s11196- 023-10010-5.

58. Hemel, D. J. (2023). Polysemy and the Law. *Vand. L. Rev.*, 76, 1067.
59. Huang, Lei, and Guowei Zhuang. "Analysis of Syntactic Structure of Long Sentences in Legal English and Discussion on Translation Strategies." *Mod. L. Rsch.* 5 (2024): 19.
60. Korenkova A.A. Peculiarities of translation of the materials and documents on language policy in Ukraine. 2013. P. 102-108.
61. Kucheruk L. Modern English Legal Terminology : linguistic and cognitive aspects. Linguistics. Bordeaux : Université Michel de Montaigne, 2013. 385 p.
62. Mills S. Discourse. Sara Mills. Routledge, 2004. 177 p.
63. Podlech A. Rechtlinguistik / A. Podlech // Grimm D. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften. München, 1976. Bd. 2. S. 110-128.
64. Sager, J. Terminology Compilation: Consequences and Aspects of Automation. In: Wright, S. (ed.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001. 258 p
65. Schiffrin D. Approaches to Discourse. / D. Schiffrin. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1997. 470 p
66. Şchiopu, Lucia. "Dynamic evolution of legal terminology: processes of derivation, compounding and semantic change." *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Umanistice)* 200.10 (2024): 241-247.
67. Schroth P. Legal Translation. *The American Journal of Comparative Law.* 2010. P. 55-56.
68. Zellig S. Harris. Discourse Analysis. *Language* .Vol. 28, No. 1 (Jan. - Mar., 1952), pp. 1-30. Published By: Linguistic Society of America, 474-494p.

ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

69. Енциклопедія сучасної України. Електронний ресурс. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24374 (дата звернення 14.07.25).
70. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник. Вінниця: Нова Книга, 2004. 1088 с.
71. Тезаурус «EUROVOC» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/euro/other/name> (дата звернення 14.07.25).

72. Burton W.C. Burtons legal thesaurus. New York : McGraw-Hill, 2013. 1040 p.
73. Court Listener. URL: <https://www.courtlistener.com/> (accessed: 05.10.2025)
74. General Data Protection; Regulation URL: <https://gdpr-info.eu/> (accessed: 05.10.2025)
75. Glossary of Legal Terms. URL: <https://www.uscourts.gov/glossary> (accessed: 05.10.25).
76. Handbook of Legal Terminology. URL: <https://mjc.olemiss.edu/wpcontent/uploads/sites/134/2020/01/Handbook-of-Legal-Terminology-2020.pdf> (accessed: 12.11.25).
77. Legal Dictionary. URL: <https://dictionary.law.com/> (accessed: 05.10.25)
78. Legal English Vocabulary. URL: <https://www.britannica.com/dictionary/eb/3000-words/topic/legal-english/2> (accessed: 05.10.25)
79. Oxford English Dictionary URL: <http://www.oxforddictionaries.com> (accessed: 01.08.25).
80. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Regulation (EU) 2024/2865 as regards dates of application and transitional provisions URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13267-2025-INIT/en/pdf> (accessed: 01.08.25).